

Onafhankelijk onderzoek naar het handelen van de gemeente Staphorst rond de voorgenomen KOZP-demonstratie op 19 november 2022

Eindrapport

9 mei 2023

Eindrapport onafhankelijk onderzoek naar het handelen van de gemeente Staphorst rond de voorgenomen KOZP-demonstratie op 19 november 2022.

Opdrachtgever

Gemeente Staphorst

Uitvoerder

RadarAdvies

Veemarkt 83

1019 DB Amsterdam

(020) 463 50 50

www.radaradvies.nl

Samenvatting

De gemeente Staphorst heeft een onderzoek laten uitvoeren door RadarAdvies naar het eigen handelen voor, tijdens en na de gebeurtenissen op 19 november 2022. Op 19 november 2022 vond de jaarlijkse sinterklaasintocht plaats in Staphorst. Kick Out Zwarte Piet (KOZP) had aangekondigd te komen demonstreren tegen de aanwezigheid van zwarte pieten bij de intocht. Bij de afrit A28 naar Staphorst vond een gewelddadige confrontatie plaats, wat er toe leidde dat de gemeente de demonstratie voortijdig beëindigde op grond van de Wet Openbare Manifestaties (WOM) en een noodbevel afkondigde voor de demonstranten.

Het doel van dit onderzoek is om lessen te trekken uit de beslissingen die zijn genomen door de gemeente door het analyseren van het proces en de genomen besluiten.

Onderzoeksvraag en aanpak

De centrale onderzoeksvraag is: *Welke lessen kan de gemeente Staphorst trekken met betrekking tot het eigen handelen voor, tijdens en na de gebeurtenissen op 19 november 2022 rond de intocht van sinterklaas, de aangekondigde demonstratie van KOZP en de ongeregelde heden en agressie die hebben geleid tot het afgelasten van de demonstratie?*

De dataverzameling is tot stand gekomen door middel van een documentanalyse en 23 interviews met rechtstreeks en indirect betrokkenen. Er is gesproken met gemeentelijke medewerkers en bestuurders, deelnemers aan het driehoeksoverleg vanuit politie en het openbaar ministerie, het sintcomité uit Staphorst, vertegenwoordigers van KOZP, vertegenwoordigers van Amnesty International, diverse inwoners van Staphorst en een journalist.

Groeiende ontevredenheid onder de bevolking

De reactie op de aankondiging van de KOZP-demonstratie in Staphorst had met meer te maken dan alleen de kwestie van zwarte piet. Veel mensen in Staphorst zijn ontstemd over het idee dat een groep 'van buiten' naar Staphorst komt om verandering te eisen. Dit heeft te maken met een groeiende ontevredenheid onder de bevolking van Staphorst over de (landelijke) overheid, mede in reactie op de coronamaatregelen, de opvang van statushouders en de stikstofproblematiek.

Uitgangspunten en blinde vlekken in het handelen van de gemeente

Bij het voorbereiden van de sinterklaasintocht 2022 en de KOZP-demonstratie heeft de gemeente Staphorst in de ogen van de onderzoekers een aantal uitgangspunten gehanteerd. Zo is er voor gekozen om de verstandhouding met de inwoners niet verder te belasten en bestuurlijk draagvlak te behouden voor andere gevoelige onderwerpen. Daarnaast was het doel van de gemeente om de sinterklaasintocht door te laten gaan en tegelijkertijd de demonstratie te faciliteren, omdat demonstreren een grondrecht is. De gemeente benaderde de demonstratie hierbij vooral vanuit het perspectief van de openbare orde. In de gesprekken tussen het sintcomité en KOZP heeft de gemeente gekozen voor een neutrale en verbindende positie. De gemeente vindt dat de dialoog essentieel is bij het oplossen van maatschappelijke spanningen in de context van Staphorst. De gemeente heeft tijdens de voorbereidingen en op de dag zelf ingezet op de-escalerende maatregelen. Dit werd gedaan met als doel de lokale weerstand tegen de komst van KOZP te verminderen en beheersbaar te maken.

Naast een aantal uitgangspunten benoemen de onderzoekers in dit rapport vier mogelijke blinde vlekken in het handelen van de gemeente Staphorst. Een mogelijke blinde vlek was dat er te veel nadruk is gelegd op 'de manier waarop er in Staphorst gewerkt wordt' en te veel is uitgegaan van het 'ideale verloop' van de dag. Daarbij zou het geen probleem zijn wanneer een groep tegenstanders bij de A28 zou staan, omdat de demonstranten via een andere route naar Staphorst zouden komen. Daarnaast was de gemeente Staphorst verrast door het geweld en de eigenrichting bij de A28, wat wijst op een onderschatting van de bereidheid tot het gebruik van geweld en eigenrichting door de eigen bevolking. Daarbij heeft de gemeente de regulering van het geweld en de begeleiding van KOZP aan de politie overgelaten, met beperkt overzicht en sturing vanuit de gemeente op het politieoptreden bij afrit A28. Hoewel de gemeente aangaf zich bewust te zijn van het belang van het demonstratierecht, lag de nadruk in de voorbereiding vooral op de praktische zaken en openbare orde aspecten, waardoor het belang van het waarborgen van grondrechten minder op de voorgrond stond.

Adviezen aan de gemeente Staphorst

In het slothoofdstuk van dit rapport staat een aantal adviezen aan de gemeente Staphorst in de vorm van suggesties en opties. Het rapport geeft dus niet één advies, maar schetst verschillende mogelijkheden, die de gemeente zelf kan beoordelen en wegen in de zoektocht naar de juiste weg om met maatschappelijke tegenstellingen en met de figuur van zwarte piet om te gaan in Staphorst. Zonder in deze samenvatting uitputtend te kunnen zijn, worden hieronder de verschillende opties hieronder kort benoemd.

Allereerst wordt een aantal **mogelijkheden gegeven om met 'schurende onderwerpen' in het algemeen** om te gaan (omdat de onvrede breder speelt dan alleen rondom zwarte piet):

1. *In contact treden over wat er echt speelt.* Door vanuit de overheid transparant te zijn over de dilemma's en afwegingen die spelen, kan het begrip onder de bevolking worden verbeterd. Om reflectie te stimuleren, is het ook een optie om met inwoners in gesprek te gaan over hoe er in Staphorst omgegaan wordt met 'invloeden van buitenaf' en 'schurende onderwerpen'.
2. *Vanuit de overheid duidelijkheid geven over grenzen binnen de democratie.* De democratische spelregels, waarbij de volksvertegenwoordigers op verschillende niveaus de politieke besluiten nemen, zijn van groot belang. Het is aan de overheid om deze spelregels ondubbelzinnig helder te maken wanneer er hierover verwarring ontstaat. In dit kader wordt ook een voorstel gedaan voor mogelijke uitgangspunten die hierbij kunnen helpen.
3. *Depolarisatie als doelstelling.* Vergaande polarisatie kan leiden tot radicalisering en extremisme; daarom is het van belang om te werken aan 'depolarisatie' waar dat nodig is. De depolarisatie-aanpak, ontwikkeld door Bart Brandsma, biedt een manier van kijken die kan helpen bij het bepalen van een strategie. Ook de stroming die zich 'Deep Democracy' noemt kan hier inspiratie voor bieden. Tot slot zou ook gekeken kunnen worden naar het inzetten van geweldloze communicatie als manier van communiceren over gevoelige onderwerpen of conflicten. Deze methoden worden toegelicht in het rapport.

Vervolgens wordt een aantal opties beschreven om met **de maatschappelijke spanningen rondom zwarte piet** om te gaan:

In het rapport worden twee routes geschetst die het risico op herhaling van de confrontatie op 19 november 2022 kunnen verkleinen. Bij de eerste gaan we ervanuit dat de situatie van een

intocht met zwarte piet en een demonstratie van KOZP in Staphorst zich zou herhalen en bij de tweede route beschrijven we een aantal manieren waarop de angel eventueel al eerder uit het conflict kan worden gehaald zodat op die manier de kans op herhaling wordt verkleind.

Herhaling van de situatie van 2022?

Als de situatie van 19 november 2022 zich zou herhalen, zou de gemeente samen met de driehoekspartners er met behulp van nieuw te ontwikkelen scenario's alles aan moeten doen om de kans op escalatie (gebruik van intimidatie, geweld, eigenrichting) te minimaliseren. De volgende elementen kunnen hierbij gebruikt worden:

- Het rechtsstatelijke perspectief leidend laten zijn.
- Ervan uitgaan dat de demonstratie in elk geval doorgang zal vinden. In de communicatie kan bijvoorbeeld helder worden gemaakt dat de sintintocht wordt stopgezet als er sprake is van intimidatie richting de demonstranten.
- Bestuurlijke maatregelen gericht op tegenstanders van de demonstratie voorbereiden zoals gebiedsverboden, samenscholingsverboden, het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied of het plaatsen van meer camera's op strategische plekken (entrees tot Staphorst).
- Het bieden van extra begeleiding en beveiliging aan de voertuigen waarmee KOZP naar Staphorst komt.
- De rol die de burgemeester speelt, naast burgervader en spreekbuis namens de inwoners ook gezien als verdediger van grondrechten en begrenzer van ongewenst gedrag.
- In de periode voorafgaand aan de dag van de intocht en demonstratie zou maximaal ingezet kunnen worden op manieren om de boodschap met betrekking tot het gewenste gedrag rond de demonstratie door te laten dringen tot de haarvaten van de Staphorster gemeenschap.
- Tot slot is er een aantal meer praktische lessen te trekken uit de manier waarop de gemeente Staphorst zichzelf heeft georganiseerd tijdens de voorbereidingsfase van 19 november.

Aanpassen sintintocht

Een andere route om te voorkomen dat een escalatie rond de intocht van sinterklaas en/of een demonstratie van KOZP nogmaals plaatsvindt, is om ervoor te zorgen dat er in Staphorst geen openbare intocht plaatsvindt waarbij zwarte piet (en/of met andere specifieke uiterlijke kenmerken) aanwezig zullen zijn en op die manier ervoor te zorgen dat KOZP geen aanleiding meer ziet om naar Staphorst te komen.

Het bereiken van deze situatie, is denkbaar op verschillende manieren. Een eerste mogelijkheid is dat het sintcomité van Staphorst de keuze maakt om de figuur van piet aan te passen. Het opnieuw en tijdig opstarten van het dialoogproces tussen KOZP en het sintcomité kan eventueel helpen om toch tot een dergelijke stap te komen. Een tweede optie is, als de gemeente van mening zou zijn dat de angel uit het conflict moet worden gehaald, zonder dat hiervoor naar de vrijwilligers van het sintcomité wordt gekeken. De gemeenteraad kan dan bijvoorbeeld (uiteraard na onderling overleg en/of raadpleging van de bevolking) besluiten om in Staphorst geen (openbare) intochten toe te staan waarbij zwarte piet aanwezig zijn. Een andere mogelijkheid kan zijn om, als de gemeente(raad) van Staphorst het niet haar rol vindt om stelling te nemen ten aanzien van het uiterlijk van zwarte piet, voor een praktische route te kiezen. Zo zou, naar aanleiding van de negatieve ervaringen in 2022, besloten kunnen worden tot een afkoelingsperiode (time-out) van een of meerdere jaren waarin er in Staphorst überhaupt geen openbare sintintochten georganiseerd mogen worden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inhoudsopgave	5
Inleiding	6
1 Nationale context	9
1.1 Pietendiscussie in Nederland	9
1.2 Omgaan met maatschappelijke spanningen en polarisatie	11
1.3 Juridisch kader rond demonstraties	13
2 Lokale context	16
2.1 Gemeente Staphorst	16
2.2 Recente maatschappelijke ontwikkelingen in Staphorst	16
2.3 Sint en piet in Staphorst	17
3 Feitenrelaas	19
3.1 Visuele tijdlijn	19
3.2 Voorbereiding op 19 november 2022	19
3.3 Gebeurtenissen op 19 november 2022 vanuit het perspectief van de gemeente Staphorst	28
3.4 De dagen na 19 november	29
4 Observaties betrokkenen ten aanzien van het handelen van de gemeente	33
5 Duiding en analyse van de rol van de gemeente	38
5.1 Leidende uitgangspunten in het handelen van de gemeente	38
5.2 Blinde vlekken	40
6 Adviezen aan de gemeente Staphorst	44
6.1 Adviezen over het omgaan met ‘schurende onderwerpen’ in het algemeen.	44
6.2 Adviezen over het omgaan met de maatschappelijke spanningen rond zwarte piet.	50
Bijlage: Lijst geïnterviewden, geconsulteerde gemeentelijke documenten en overzicht geraadpleegde literatuur	54

Inleiding

Op 19 november 2022 vond in Staphorst de sinterklaasintocht plaats. Dat jaar had Kick Out Zwarte Piet (KOZP) aangekondigd bij de intocht aanwezig te zijn om te demonstreren tegen de aanwezigheid van zwarte pieten bij de intocht. Op de dag zelf vond een gewelddadige confrontatie plaats bij de afrit A28 naar Staphorst. Een daar verzamelde menigte molesteerde aantal auto's en intimideerde de inzittenden van de auto's. Omdat er een onveilige situatie was ontstaan is de colonne met KOZP-demonstranten, die via een omleidingsroute onderweg was, stopgezet. Vervolgens is door de gemeente, achtereenvolgens, eerst de demonstratie beëindigd/verboden op grond van de Wet Openbare Manifestaties (WOM) en kort daarop een gebiedsverbod afgekondigd voor de demonstranten in verband met de ontstane veiligheidssituatie. De demonstranten van KOZP hebben niet in Staphorst kunnen demonstreren. De sinterklaasintocht is wel doorgegaan.

De gemeente Staphorst heeft kort na de sinterklaasintocht aangekondigd dat zij een onafhankelijk onderzoek wenste naar het handelen van de gemeente voor, tijdens en na het sinterklaasevenement van 19 november 2022. Voor u ligt het eindrapport van dat onderzoek.

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Welke lessen kan de gemeente Staphorst trekken met betrekking tot het eigen handelen voor, tijdens en na de gebeurtenissen op 19 november 2022 rond de intocht van sinterklaas, de aangekondigde demonstratie van KOZP en de ongeregelde heden en agressie die hebben geleid tot het afgelasten van de demonstratie?

Deelvragen voor het onderzoek zijn:

- Wat zijn de feiten m.b.t. de voorbereidingen van 19 november 2022, de gebeurtenissen op 19 november en de gebeurtenissen in de aansluitende twee weken? De te onderzoeken periode loopt van oktober 2022 tot en met begin december 2022. Voor die periode zal een feitenrelaas in de vorm van een tijdlijn worden gemaakt.
- Hoe kijken de betrokkenen (zowel mensen binnen de gemeente als de belangrijkste andere betrokkenen) terug op het handelen van de gemeente tijdens de voorbereidingen, de dag zelf en de directe nasleep? Wat waren de belangrijkste waarden en doelen die nagestreefd zijn door de gemeente? Wat ging goed en wat had achteraf gezien anders kunnen (of moeten) gebeuren?
- Wat is nog nodig vanaf nu? Zowel m.b.t. tot de afhandeling van deze episode (inclusief eventuele op herstel gerichte gesprekken) als met betrekking tot de lessen voor de toekomst; te beginnen bij de (de voorbereiding van de) sinterklaasperiode van 2023.

Het doel van dit onafhankelijke onderzoek is om te komen tot adviezen en aanbevelingen, door een analyse van het proces, van de besluiten die genomen zijn ten aanzien van de openbare orde en veiligheid en van de demonstratie tijdens het sinterklaasevenement van 2022. Uit deze adviezen en aanbevelingen wordt lering getrokken voor de toekomst, gericht op het handelen van de gemeente Staphorst.

Er vindt een separaat onderzoek plaats vanuit de Inspectie Veiligheid en Justitie naar het optreden van de politie. Het optreden van de politie als zodanig is daarom geen onderwerp van dit onderzoek.

Onderzoeksverantwoording

In de periode februari 2023-april 2023 zijn aan de hand van een topiclijst 23 interviews gehouden met rechtstreeks en indirect betrokkenen. Er is gesproken met gemeentelijke medewerkers en bestuurders, deelnemers aan het driehoeksoverleg van politie en het openbaar ministerie, het sintcomité uit Staphorst, vertegenwoordigers van KOZP, vertegenwoordigers van Amnesty International (die aanwezig waren als waarnemers van de demonstratie), diverse inwoners van Staphorst en een journalist.

In het kader van dit onderzoek zijn veel personen in Staphorst geïnterviewd die werkzaam zijn voor de gemeente, een bestuurlijke of politieke functie hebben (fractievoorzitters, collegeleden), lid zijn van de jongerenraad, sleutelfiguur zijn, inwoner zijn, lid zijn van het sintcomité en twee personen die aanwezig waren bij de A28. Naast deze rollen, zijn velen tegelijkertijd ook inwoner van Staphorst. Tijdens de interviews is daarnaast veelvuldig verwezen naar meningen en sentimenten die onder 'de inwoners van Staphorst' leven. Wanneer deze verhalen een grote consistentie vertonen, in meerdere interviews op min of meer dezelfde manier zijn benoemd hanteren we in dit onderzoeksrapport de omschrijving 'de inwoners van Staphorst'. Vaak met daarachter de weergave van een sentiment of een mening.

De gemeente Staphorst heeft documenten ter beschikking gesteld met betrekking tot de (voorbereidingen van de) sinterklaasintocht en de demonstratie. Deze documenten zijn geanalyseerd. Ook is op basis van een groot aantal mediaberichten die de onderzoekers via de gemeente Staphorst hebben ontvangen een (beperkte) media-analyse gemaakt.

Tot slot is er een literatuurverkenning uitgevoerd naar:

- Relevante wet- en regelgeving;
- Ervaringen van andere gemeenten met sinterklaasintochten waarbij KOZP aanwezig was;
- Omgang met polarisatie.

Aan de hand van de gemeentelijke documenten en interviews is een feitenrelaas opgesteld dat u verderop in het rapport aantreft.

Onafhankelijkheid van het onderzoek

De onderzoekers hebben binnen de gemeente te maken gehad met één ambtelijk contactpersoon die op geen enkele wijze betrokken is geweest bij de voorbereidingen, de gebeurtenissen op 19 november of de afhandeling van de nasleep. Deze ambtelijk contactpersoon heeft het onderzoeksproces gefaciliteerd door het aanleveren van contactgegevens en documenten. Ook is de conceptrapportage voor een toetsing op feitelijke onjuistheden voorgelegd aan deze contactpersoon¹

Voordat het onderzoek begon en gedurende het onderzoek zijn de onderzoekers een paar maal bevraagd op hun onafhankelijkheid. Met name in de gesprekken met personen die ook inwoner zijn van Staphorst, bleek het vertrouwen in de onafhankelijkheid niet vanzelfsprekend en werd om toelichting gevraagd. Het feit dat RadarAdvies in Amsterdam gevestigd is en zich ook bezighoudt met vragen rondom inclusie en diversiteit bleek aanleiding tot scepsis. Deze openlijke vragen zijn gewaardeerd door de onderzoekers en beantwoord tijdens de

¹ Ook zijn enkele specifieke passages over KOZP, Amnesty International en het sintcomité voor reactie voorgelegd aan deze drie organisaties.

gesprekken. Tegelijkertijd geven de vragen aan dat er een gevoeligheid aanwezig is. Gedurende het onderzoek hebben we mogen ervaren dat taal en woorden ertoe doen. De verschillende geïnterviewden beschrijven het gebeurde elk in hun eigen taal. Bijvoorbeeld: omschrijf je de voorgenomen demonstratie van KOZP als ‘een vreedzame demonstratie’ of als ‘een provocatie met als doel zo veel mogelijke publiciteit te verkrijgen’. Noem je de mensen die bij de A28 stonden en een aantal auto’s hebben belaagd ‘reischoppers’, ‘tegendemonstranten’ of ‘een woedende meute’? Bij het schrijven van deze rapportage hebben we keuzes gemaakt met betrekking tot de taal die we gebruiken, gericht op het zo goed mogelijk weergeven van de feiten. We beseffen dat taal vaak niet neutraal is en multi-interpretabel. Het is dan ook niet uitgesloten dat onze weergave in het rapport kritiek krijgt, waarbij de een zal vinden dat er te neutrale of verhullende taal is gebruikt en een ander juist vindt dat er te scherpe bewoordingen zijn gebruikt.

We proberen als onderzoekers rekening te houden met de maatschappelijke tegenstellingen en hebben vanuit oprechte interesse in elke geïnterviewde geprobeerd om ieders beleving en opvattingen boven tafel te halen. Met dit rapport hopen we deze tegenstellingen, waar mogelijk, te verkleinen. We hebben geprobeerd om in deze gepolariseerde discussie genuanceerd en hopelijk aanvaardbaar voor alle betrokkenen te adviseren, opdat alle betrokkenen een weg voorwaarts kunnen vinden, die begint bij de wil om wederzijds elkaars standpunten te willen begrijpen en respecteren. In die zin betekent onafhankelijkheid ook dat we hopen dat de verschillende groeperingen en betrokkenen door het lezen van dit rapport het gevoel krijgen dat ze gehoord zijn. En wellicht voelen zij zich ook geïnspireerd om, met anderen, te zoeken naar vreedzame en democratische manieren van omgaan met het conflict rond het uiterlijk van zwarte piet en/of met andere ‘schurende onderwerpen’.

Het doel van het onderzoek is om leerpunten voor de gemeente Staphorst te benoemen. De onderzoekers hebben zich gedurende het onderzoek een eigen beeld gevormd over de duiding van het handelen van de gemeente en de blinde vlekken in het gemeentelijk handelen. Deze onafhankelijke analyse vormt de basis voor de advisering aan de gemeente Staphorst.

1 Nationale context

Voordat we ingaan op lokale context zoals we die in Staphorst hebben gezien, geven we in dit eerste hoofdstuk eerst de nationale context weer. De pietendiscussie is namelijk niet nieuw en andere gemeenten hebben hier al eerder mee te maken gehad. Daarom zullen we kort schetsen wat in evaluatieve zin hierover eerder geschreven is.

Ook past het omgaan met een dergelijk onderwerp binnen het bredere thema rondom maatschappelijke tegenstellingen, maatschappelijke spanningen, polarisatie en radicalisering. Daarom zullen we ook ingaan op een aantal ontwikkelingen en lessen op dit gebied.

Tot slot is ook het juridisch kader rondom demonstraties van belang, bij het beschrijven van de nationale context. Welke wet- en regelgeving speelt hier mee, wat is de rol van de (lokale) overheid hierbij en wat zijn de rechten en plichten van demonstranten. Daarom gaan we in dit hoofdstuk ook in op deze aspecten.

1.1 Pietendiscussie in Nederland

In de laatste tien tot vijftien jaar heeft de discussie over het uiterlijk van zwarte piet geleid tot flink wat discussie en dynamiek tussen voor- en tegenstanders van zwarte piet. In toenemende mate zijn ook aanpassingen gedaan in het uiterlijk van piet. Veel sintcomités hebben de afgelopen jaren het besluit genomen om de pietten anders te schminken en uit te dossen, vaak in navolging van het sinterklaasjournaal op televisie, waar sinds 2019 geen enkele piet meer zwart is. Uit een door het Parool in 2021 uitgevoerde inventarisatie onder meer dan 210 gemeenten, verspreid over Nederland, blijkt dat 123 comités gebruik maken van roetveegpieten en laten 32 een mix van bruine en roetveegpieten meelopen². Dat aantal is sinds 2019 behoorlijk gestegen, aldus het Parool.

In Nederland organiseren veelal lokale sintcomités de sinterklaasintocht. Daarmee is het primair een aangelegenheid van burgers/vrijwilligers/ondernemersverenigingen. De gemeente verstrekt voor de intocht een evenementenvergunning. En in sommige gemeenten is de gemeente ook zelf betrokken bij de organisatie (in financiële en/of bestuurlijke zin). Sommige gemeenten nemen stelling in de maatschappelijke ontwikkeling door zich actief uit te spreken over het uiterlijk van zwarte piet. Zo heeft de gemeente Groningen in november 2023 naar alle uitvoerende sintcomités een brief gestuurd dat per 2024 afscheid genomen wordt van zwarte piet³.

Sinds 2011 vraagt de organisatie Kick Out Zwarte Piet (KOZP) aandacht voor het tegengaan van zwarte piet als onderdeel van het sinterklaasfeest. In hun eigen woorden: 'Zwarte Piet is een racistische karikatuur en moet in deze vorm uit het sinterklaasfeest verdwijnen'⁴. KOZP heeft als doel van het sinterklaasfeest *'een inclusief feest te maken, voor alle kinderen en volwassenen in Nederland'*⁵. Dit doel wordt nagestreefd door, jaarlijks, via demonstraties bij sintintochten bewustwording te creëren over de figuur van zwarte piet en diens rol in het

² <https://www.parool.nl/nederland/onderzoek-onder-210-gemeenten-zwarte-piet-is-nu-echt-roetveegpiet-geworden~b7d6b13a/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

³ <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/975757/vanaf-2024-geen-zwarte-piet-meer-in-hele-gemeente-groningen>

⁴ <https://nederlandwordtbeter.nl/tijdlijn/>

⁵ <https://nederlandwordtbeter.nl/zwarte-piet-is-racisme/>

sinterklaasfeest. Ook op andere manieren, zoals via lespakketten voor scholen, probeert KOZP bij te dragen aan het veranderen van denkbeelden.

De komst van KOZP naar een sinterklaasintocht roept vaak heftige reacties op. De publieke aankondiging van de aanwezigheid van KOZP bij een intocht heeft een mobiliserend effect op degenen die de figuur van zwarte piet willen handhaven. Een van de meest in het oog springende acties tegen een KOZP-demonstratie was in 2018 de snelwegblokkade op de A7 (het klemrijden van bussen met demonstranten tegen zwarte piet, zodat ze Dokkum, waar de landelijke intocht plaatsvond, niet konden bereiken om te demonstreren). KOZP wordt door de Nationaal Coördinator Terrorisme bestrijding en Veiligheid (NCTV) als een activistische organisatie gezien die binnen de grenzen van de wet de politieke besluitvorming tracht te beïnvloeden⁶.

In de afgelopen jaren is bij een flink aantal sinterklaasintochten gedemonstreerd door KOZP. Van een aantal intochten is achteraf een evaluatieonderzoek gedaan, bijvoorbeeld van de landelijke intocht in Zaanstad in 2018 en de lokale intocht in Den Haag in 2019. In beide gevallen waren er spanningen voorafgaand aan de intocht. Daarom kunnen hier enkele lessen en aanbevelingen uit gehaald worden die ook breder relevant zijn.

Over Zaanstad, bijvoorbeeld, staat in de evaluatie van de landelijke intocht in 2018: “Het doel was een veilig feest voor kinderen én demonstranten de ruimte bieden om te kunnen demonstreren. Dat is bereikt door duidelijke kaders te stellen, een enorme voorbereiding met veel gesprekken en een grote inzet en uitstekende samenwerking tussen de gemeente, politie en het Openbaar Ministerie”⁷. Zaanstad kijkt in de evaluatie terug op een succesvolle intocht inclusief demonstraties, dankzij een goede voorbereiding (bij een landelijke intocht is er een ruime voorbereidingstijd). Enkele leerpunten uit de evaluatie wat betreft (mogelijke) demonstraties zijn:

- Houd rekening met het feit dat de fysieke ruimte rondom het evenement en het aantal toe te laten personen om te demonstreren heel beperkt is. Zeker als verschillende groepen demonstranten gescheiden moeten worden om confrontaties te voorkomen, zonder de vrijheid te beperken⁸.
- Stel duidelijke grenzen en zorg voor een duidelijk demonstratiebeleid. Kijk hierin ook naar de aanmeldperiode voor demonstraties die in de APV is vermeld. Als een groep demonstranten zich op het laatste moment aanmeldt, is er weinig tijd om hierop in te spelen. Houd hier rekening mee⁹.
- Wees transparant over de gesprekken. De verschillende gesprekken met demonstranten en hier transparant over communiceren hebben geholpen bij het creëren van draagvlak bij zowel de demonstranten als anderen. Voer als burgemeester zoveel mogelijk vooraf het gesprek met demonstranten en maak duidelijke afspraken zodat achteraf geen ruis ontstaat¹⁰.

De intocht in Den Haag in 2019 werd gekenmerkt door spanningen vooraf, waarin voor- en tegenstanders van zwarte piet tegenover elkaar stonden. Hoewel uiteindelijk tijdens de intocht

⁶ <https://www.nctv.nl/documenten/publicaties/2019/05/23/kozp-in-samenvatting-dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-46>

⁷ Project Evaluatie Zaanstad Landelijke Intocht sinterklaas 2018, versie 4-4-2019, p. 16. Zie https://zaanstad.raadsinformatie.nl/document/7508759/1/Project_Evaluatie_Zaanstad_Landelijke_Intocht_sinterklaas_2018.

⁸ Evaluatie Zaanstad Landelijke Intocht sinterklaas 2018, p.17.

⁹ Evaluatie Zaanstad Landelijke Intocht sinterklaas 2018

¹⁰ Evaluatie Zaanstad Landelijke Intocht sinterklaas 2018

de pieten deels ‘roetveegpiet’ en deels ‘compromispiet’¹¹ waren, is in de aanloop naar de intocht zeker sprake geweest van spanningen tussen KOZP en een groep tegenstanders van KOZP. Enkele incidenten, zoals het met geweld verstoren van een KOZP-vergadering in Den Haag en het uiten van een aantal dreigementen, hebben ertoe geleid dat diverse partijen angstig of voorzichtig werden om een rol te spelen tijdens de intocht (bijvoorbeeld jeugdigen die piet, al dan niet zwart, zouden spelen).

De gemeente Den Haag heeft zich voorafgaand aan de intocht ingespannen om de organisatie van de intocht aan roetveegpieten te helpen. Dit bleek echter lastig: veel mensen waren om uiteenlopende redenen niet bereid of geschikt om roetveegpiet te spelen. Tijdens de intocht hebben de onderzoekers van het evaluatierapport een telling gedaan en kwamen uit op ongeveer 25% roetveegpiet, 25% zwarte piet, en 50% ‘compromispiet’. Ook concluderen de onderzoekers dat, ondanks de spanningen vooraf, de dag van de intocht zelf over het algemeen ontspannen, gemoedelijk en feestelijk verliep. Enkele uitzonderingen zijn ervaringen van personen die zich tijdens de intocht ongemakkelijk voelden. Op sommige plekken was sprake van provocerend gedrag van mensen die op eigen initiatief zwarte piet speelden.

1.2 Omgaan met maatschappelijke spanningen en polarisatie

In een onderzoeksrapport van het Instituut Fysieke Veiligheid (IFV) uit 2018 genaamd ‘Maatschappelijke onrust en de rol van gemeenten’ worden verschillende casussen van maatschappelijke onrust geanalyseerd, waaronder een nationale sinterklaasintocht. Hieruit komt een aantal conclusies over de rol van gemeenten bij situaties van (verwachte) maatschappelijke onrust naar voren¹².

- Ten eerste is zichtbaar dat gemeenten vaak voor **interne opschaling** kiezen in het geval van (dreigende) maatschappelijke onrust. Er wordt dan een team dat de lokale context goed kent tijdelijk ingezet om de maatschappelijke onrust te adresseren. In sommige gevallen is het ook mogelijk om regionaal de hulpverleningsdiensten op te schalen via de GRIP structuur¹³.
- Ten tweede zou de gemeente als **spin in het web** moeten functioneren voor andere betrokken instanties en partners. Bij maatschappelijke onrust zijn vaak meerdere partijen betrokken, waardoor de situatie complex kan worden. Het is aan de gemeente om hier in het midden te staan en de verbinding met alle partijen te zoeken en behouden.
- Ten derde is het belangrijk dat bestuurders en ambtenaren kunnen **balanceren tussen het erkennen van onrust en het tegenwicht bieden daaraan**. Hiermee kan worden ingespeeld op de beleving van burgers. De beleving van betrokken burgers kan sterk verschillen. Het is daardoor lastig te bepalen welk gewicht aan bijvoorbeeld berichten op sociale media moet worden toegekend. Hier spelen bestuurders en ambtenaren een belangrijke rol.

¹¹ De zogenoemde ‘compromispiet’ is een piet die wel zwart geschminkt is, maar verder geen stereotyperende kenmerken zoals gouden oorbellen, rode lippen en afro-pruik. Deze versie van piet werd als compromis gezien door voor- en tegenstanders van zwarte piet.

¹² Deze vier punten zijn een samenvatting van de belangrijkste conclusies uit het IFV-rapport, p.10. Zie <https://nipv.nl/wp-content/uploads/2022/04/20181203-IFV-Crisiscommunicatietips-voor-maatschappelijke-onrust.pdf>

¹³ <https://crisis.nl/veelgestelde-vragen/wat-betekent-grip/>

- Ten vierde wordt het **belang van (crisis)communicatie** benadrukt. Hierin is het wederom belangrijk om de juiste balans te vinden tussen het erkennen van de onrust, en het vertellen van het eigen (vaak meer genuanceerde) verhaal.

Een ander relevant document is de handreiking van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit van het ministerie van SZW (ESS) genaamd Inzicht in (de)polarisatie. Met de focus op de intocht van sinterklaas¹⁴. Deze handreiking bevat een deel theorie van polarisatie en depolarisatie gebaseerd op de methodiek van Bart Brandsma¹⁵ en biedt concrete handvatten voor bestuurders voor het omgaan met polarisatie, specifiek in het geval van sinterklaasintochten. Een aantal van de belangrijkste punten uit het rapport is relevant om hier te noemen.

Ten eerste wordt het onderscheid gemaakt tussen **conflictsituaties** en **polarisatiedynamiek**. In het geval van een conflictsituatie is er een duidelijk aanwijsbare locatie en een specifiek moment. Polarisatie daarentegen is een doorlopend fenomeen, waardoor het onmogelijk is om een tijd of plaats vast te stellen waarop de polarisatie plaatsvindt. Dit is ook toe te passen op een sinterklaasintocht. Als tijdens het evenement zelf pro- en anti- zwarte pietgroepen tegenover elkaar staan op de locatie waar de intocht plaatsvindt, zijn de locatie en het moment makkelijk aan te wijzen. In dit geval is er een openbare orde- en veiligheidsprobleem waar de gemeente middels conflictmanagement mee om dient te gaan. Daar zijn gemeenten in getraind; neutraal op de inhoud, met kennis van (demonstratie)recht, oog voor effectieve inzet van middelen en met oplossend vermogen bij incidenten¹⁶.

De wij-zij spanningen die rondom het vraagstuk van zwarte piet ontstaan vragen echter het hele jaar door om een bewuste strategie vanuit de gemeente, zo valt in het document te lezen. Het vraagt om juiste communicatie tijdens incidenten, maar ook als het vraagstuk minder actueel is¹⁷. Bovendien zijn er rondom de pietendiscussie dwarsverbanden met andere discussies (bijvoorbeeld rondom kolonialisme, slavernij, discriminatie op de arbeidsmarkt, ongenoegen over de overheid) te leggen. De gemeente kan een rol spelen om deze dwarsverbanden goed in beeld te krijgen en te houden, en de gevoelsdynamiek van polarisatie te begrijpen¹⁸. Om deze strategie vanuit de gemeente vorm te geven biedt de handreiking van ESS enkele handvatten:

- Om te depolariseren wordt een viertal *game changers* genoemd, manieren om ervoor te zorgen dat de polarisatie niet groter wordt:
 - Verander van **doelgroep**: focus op het ‘stille’ midden (de genuanceerde ‘zwijgende meerderheid’), niet op de ‘pushers’ (degenen die hun polariserende standpunt zeer actief verspreiden).
 - Verander van **onderwerp**: waar liggen het verhaal en de vragen van de middengroep? Hoe kun je hen meekrijgen in een oplossingsrichting?
 - Verander van **positie**: wees je als gemeente bewust van de positie die je inneemt, en durf deze ook te veranderen als de situatie daarom vraagt. Bij conflicten bijvoorbeeld, moet de gemeente als begrenzer van het conflict boven de partijen staan door het innemen van een toegankelijke en verbindende positie tussen de mensen. Maar het is daarnaast ook mogelijk om als gemeente ‘leiding te geven’ aan het stille midden.

¹⁴ <https://www.socialestabiliteit.nl/publicaties/publicaties/2019/11/18/handreiking-inzicht-in-depolarisatie>

¹⁵ <https://insidepolarisation.nl/>

¹⁶ Handreiking ‘Inzicht in (de)polarisatie. Met de focus op de intocht van sinterklaas’ (ESS, 2019), p.5

¹⁷ Handreiking ‘Inzicht in (de)polarisatie. Met de focus op de intocht van sinterklaas’ (ESS, 2019), p.6

¹⁸ Handreiking ‘Inzicht in (de)polarisatie. Met de focus op de intocht van sinterklaas’ (ESS, 2019), p.6

- Verander van **toon**: hierbij is het belangrijk om in de communicatiestrategie te kiezen voor inclusieve communicatie, zonder kwalificaties van goed en fout met een toon die het overbruggen van verschillen mogelijk maakt.
- Daarnaast is het belangrijk om bewust te zijn van de **positie van de burgemeester**. Het optreden van de burgemeester ligt altijd onder een vergrootglas. Weeg zorgvuldig af welke positie de burgemeester inneemt om te kunnen depolariseren. Hierbij kunnen de rollen van de polarisatiedynamiek uit de theorie van Bart Brandsma gebruikt worden. In de handreiking van het ESS staat voor elke rol uit de polarisatiedynamiek hoe de burgemeester zich ten opzichte van die rol kan positioneren.
- Het belang van **teamkeuze** verdient ook aandacht, waarin niet alleen de rol van de burgemeester bekeken wordt, maar ook van andere betrokken professionals uit bijvoorbeeld de veiligheidsdriehoek en het team van ambtenaren en wethouders dat de burgemeester ondersteunt.
- Een **langetermijnstrategie**, waarin bewust bepaalde momenten in het jaar gekozen worden om vanuit de gemeente te communiceren of acteren kan ook onderdeel van de aanpak zijn.

1.3 Juridisch kader rond demonstraties

Het recht om te demonstreren is een grondrecht, verankerd in zowel de Nederlandse Grondwet (Artikel 9), als in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (Artikel 11). Dit recht houdt in dat burgers vrij zijn om te demonstreren. Waar, wanneer, hoe en waarover ze maar willen, en zonder dat daar een vergunning voor nodig is. De overheid mag slechts onder strikte voorwaarden die in de wet zijn bepaald grenzen stellen aan demonstratievrijheid¹⁹.

In deze paragraaf kijken we naar het juridisch kader omtrent het demonstratierecht, waarin telkens de rol van de gemeente/burgemeester wordt uitgelicht. De documenten die we hebben gebruikt zijn 'Demonstreren, een schurend grondrecht?' (Nationale ombudsman) en het handboek Demonstreren 'Bijkans heilig' (Gemeente Amsterdam i.s.m. diverse organisaties). We schetsen het kader vanuit de volgende vragen:

- Wat *moet* de gemeente/burgemeester?
- Wat *kan/mag* de gemeente/burgemeester?
- Wat *kan/mag* de gemeente/burgemeester *niet*?

Ook kijken we nog specifiek naar de rol van de gemeenteraad hierin.

Wat moet de gemeente/burgemeester?

De gemeente moet een demonstratie en mogelijke tegendemonstratie faciliteren vanwege het demonstratierecht. Zeker de overheid moet zich aan de wet houden en mag de vrijheden en rechten van burgers niet zomaar beperken of afpakken. De overheid – in dit geval de gemeente/burgemeester – is dus wettelijk verplicht het demonstratierecht te beschermen. Daarnaast moet de burgemeester de openbare orde en veiligheid handhaven in zijn/haar gemeente. Hierbij horen soms noodmaatregelen zoals een noodbevel of noodverordening. Demonstranten moeten zich uiteraard ook aan de wet houden. Bij strafbare gedragingen door de demonstranten, kan worden ingegrepen.

¹⁹ Ombudsman 2018, p.4. Zie

<https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/2018%20015%20RAP%20Demonstraties.pdf>

Wat kan/mag de gemeente/burgemeester?

In de grondwet is alleen ruimte voor regulatie van een demonstratie om drie redenen: 1) om de gezondheid te beschermen, 2) om het belang van het verkeer te waarborgen, en 3) om wanordelijkheden te bestrijden of voorkomen. De Wet openbare manifestaties (WOM) bevat de kaders waarbinnen een burgemeester een demonstratie mag beperken, verbieden of beëindigen. De voorwaarden hiervoor (Artikel 2) zijn in lijn met de bovengenoemde drie redenen uit de grondwet. Alleen in deze gevallen mag de burgemeester beperkende maatregelen nemen.

Er kunnen binnen de WOM-voorschriften gesteld worden aan een demonstratie, maar: “Er moet een concrete vrees voor wanordelijkheden zijn om voorschriften te kunnen stellen.” De rechter is hierin heel helder: “de enkele (subjectieve) vrees is niet genoeg maar moet geconcretiseerd kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van een politierapportage. Dit geldt uiteraard onverkort bij een verbod”²⁰.

Het verbieden van een demonstratie kan alleen bij **bestuurlijke overmacht**, dat wil zeggen dat er niet genoeg politie in te zetten is om de (te verwachten) wanordelijkheden op te vangen. Het vroegtijdig beëindigen van een demonstratie middels het afkondigen van een noodbevel mag de burgemeester alleen doen als er sprake is van ernstige wanordelijkheden of (de vrees voor het ontstaan van) een ramp, en er bovendien onvoldoende politie beschikbaar is om dit gevaar af te wenden²¹.

Meerdere bronnen (Rapport Nationale ombudsman, Handboek ‘Bijkans heilig’ en Amnesty International) melden daarnaast dat gebruik maken van een noodbevel alleen in zeer uitzonderlijke situaties nodig is, omdat de WOM in de meeste gevallen genoeg handvatten biedt voor een burgemeester om een demonstratie te reguleren.

Wat kan/mag de gemeente/burgemeester niet?

De burgemeester mag een demonstratie niet zien als onderdeel van een belangenafweging tussen demonstratievrijheid en de belangen van de openbare orde. Belangrijk hierbij is het verschil tussen het *recht* om te demonstreren en het *belang* van openbare orde (of andere belangen). Vanuit het grondrecht dient het faciliteren en beschermen van een demonstratie dus altijd centraal te staan²². Organisatorische belangen, financiële belangen of de wens om mogelijke onrust in de gemeente te voorkomen, zijn ondergeschikt aan het demonstratierecht, en mogen geen rol spelen bij de beslissing om een demonstratie al dan niet te beperken of te verbieden²³. Een burgemeester mag bovendien inhoudelijk geen beperkingen opleggen aan een demonstratie.

In het geval van *wanordelijkheden*, wat wezenlijk anders is dan een *verstoring van de openbare orde*, mag de burgemeester een demonstratie beperken of verbieden. Het Nederlands Genootschap van Burgemeesters heeft het over ‘ernstige wanordelijkheden’ als voorwaarde voor het inzetten van noodbevoegdheden door een burgemeester. Onder ‘ernstige wanordelijkheden’ wordt verstaan: “grootschalige onlusten en rellen waarbij een groot aantal personen over de schreef gaat, zoals bij de Facebookrellen (Project X) in Haren in september 2012 of bij voetbalrellen”²⁴. De burgemeester mag een demonstratie alleen reguleren op basis

²⁰ Bijkans heilig p.18. Zie: <https://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/veiligheid/handboek-demonstreren-bijkans-heilig/>

²¹ <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/demonstratierecht-in-nederland/rol-van-de-gemeenten>

²² Ombudsman p.15

²³ Ombudsman p.16

²⁴ <https://www.burgemeesters.nl/themas/bevoegdheden/noodbevoegdheden/>.

van ernstige vrees voor wanordelijkheden waarbij op grote schaal misdrijven worden gepleegd. Hier moeten concrete en gegronde aanwijzingen voor zijn. Vooraf beperken of verbieden op grond van verwachte openbare orde problematiek of onrust is dus niet toegestaan. Dat kan alleen bij een reële en onderbouwde verwachting van wanordelijkheden.

De rol van de gemeenteraad bij demonstraties

De gemeenteraad heeft juridisch gezien een beperkte rol wat betreft demonstraties. Wat de raad kan doen is regels stellen met betrekking tot het moment waarop een organisator schriftelijk kennis moet geven van een demonstratie, en welke informatie in het kennisgevingsformulier moet worden ingevuld²⁵. Daarnaast heeft de raad de mogelijkheid om achteraf te toetsen wanneer een burgemeester een noodbevel heeft afgegeven, bijvoorbeeld om een demonstratie te verbieden.

²⁵ Demonstreren: Bijkans heilig, p.15.

2 Lokale context

Naast de hiervoor geschetste landelijke context is ook de lokale context in Staphorst van belang voor het goed kunnen duiden van de gebeurtenissen. Hieronder geven we daarom een kenschets van Staphorst, vooral gebaseerd op de informatie die we tijdens de interviews hebben gekregen van de verschillende respondenten.

2.1 Gemeente Staphorst

De gemeente Staphorst is met een inwoneraantal van ruim 17.000 een relatief kleine gemeente²⁶. De gemeentelijke organisatie van Staphorst is te kenschetsen als een laagdrempelige organisatie die dicht bij de inwoners staat. Tijdens de interviews hebben we bijvoorbeeld begrepen dat de burgemeester samen met de ambtenaar Openbare Orde en Veiligheid (OOV) de jongerenketen bezoekt om te horen wat er leeft. Er kan daarnaast door de gemeente een beroep gedaan worden op sleutelpersonen in de gemeenschap wanneer draagvlak getoetst moet worden of nodig is voor een bepaalde koers. Zo spelen vrijwillige stewards een belangrijke rol bij het aanspreken van jongeren op ongewenst gedrag tijdens oud en nieuw. De bestuurders zijn toegankelijk voor inwoners en kunnen een gesprek aanvragen met de bestuurders over zaken die binnen hun portefeuille liggen. Bij wrijvingen wordt in de regel de tijd genomen om er samen uit te komen en dat werkt vrij goed, volgens de geïnterviewden.

Staphorst en haar inwoners zijn regelmatig in het nieuws. Staphorst is geen doorsnee Nederlands dorp en heeft te maken met sterke beeldvorming in de media en Nederland. In de coronatijd stond de media diverse malen in het dorp om de kerkgang te registreren. De gemeente is gewend om gebeld te worden door de landelijke media met vragen over hoe er met een onderwerp in Staphorst om wordt gegaan. Voor de inwoners is het imago een gegeven, wat leidt tot een zekere onverschilligheid over hoe de rest van Nederland over hen denkt. De inwoners ervaren zelf ook geen wezenlijke belangstelling van buitenstaanders, anders dan het stereotype beeld, wanneer het over Staphorst gaat, zo bleek uit diverse interviews.

2.2 Recente maatschappelijke ontwikkelingen in Staphorst

De jaren 2021 en 2022 zijn veelbewogen jaren geweest in Staphorst. Meerdere grote maatschappelijke ontwikkelingen hebben rechtstreekse impact gehad op de inwoners van deze gemeente. Er heerst maatschappelijk onbehagen in de gemeenschap en dit wordt actief geuit, bijvoorbeeld door zichtbaar in opstand te komen tegen landelijk overheidsbeleid.

Tijdens de coronalockdown kwam Staphorst regelmatig in het landelijke nieuws doordat in de gemeente de vaccinatiegraad laag lag en kerkdiensten, met inachtneming van de coronamaatregelen, doorgang vonden. De sterke druk van de overheid om te vaccineren, met (dreiging van) uitsluiting van het openbare leven voor niet-gevaccineerden, is ervaren als een overheid die zich onterecht mengt in geloofszaken en weinig respect toont naar andersdenkenden, hoorden we tijdens diverse interviews. Tijdens de coronaperiode zijn er in Staphorst demonstraties tegen de overheidsmaatregelen georganiseerd. En tijdens Oud &

²⁶ <https://allecijfers.nl/ranglijst/grootste-en-kleinste-gemeenten-in-inwoners-in-nederland/>

Nieuw 2021 doorbraken Staphorster jongeren de lockdown en verzamelden zich met honderden in het dorp. Stewards (Staphorster vrijwilligers) voorkwamen dat het uit de hand liep.

Naast corona heeft ook het stikstofdossier zijn weerslag op Staphorst. Staphorster boeren zijn goed vertegenwoordigd in de boerenprotesten, onder andere door middel van deelname aan een blokkade van de A28.

Tot slot speelt ook het huisvesten van statushouders in Staphorst. Op 8 november 2022, kort voordat KOZP aankondigde in Staphorst te willen demonstreren tegen zwarte piet, organiseerde de gemeente een informatieavond voor omwonenden van het in Staphorst gelegen Hotel Waanders. Dit voormalige hotel was toen de beoogde locatie voor de huisvesting van 40 à 50 statushouders. Er kwamen naast de uitgenodigde omwonenden, spontaan heel veel inwoners op af. Het was een onrustige avond waar het college het voor de kiezen kreeg. In een artikel in de Meppeler Courant wordt de avond beschreven²⁷. Volgens de krant was de boodschap die luidruchtige inwoners de gemeente meegaven dat de politiek dienstbaar moet zijn aan de bevolking: *“Wij willen het niet, de bevolking wil het niet, dan kan de gemeente of een andere overheid toch niet zeggen: we doen het toch? U bent dienstbaar aan ons. Luister naar de eigen bevolking”*.

2.3 Sint en piet in Staphorst

De sinterklaasintocht in Staphorst kent, ten opzichte van andere Nederlandse gemeenten, geen lange traditie. Sint is lang uit het overwegend reformatorische dorp geweest vanwege zijn katholieke achtergrond. Over wanneer de sinterklaasintochten in Staphorst zijn begonnen geven diverse bronnen een wisselend beeld, van enkele jaren tot enkele decennia. Een groot deel van de Staphorster scholen viert geen sinterklaas.

Het sintcomité van Staphorst organiseert de ontvangst van sinterklaas op het Marktpllein. Hier gaat de laatste jaren geen optocht door het dorp aan vooraf. De ontvangst is een bescheiden evenement dat ongeveer een uur duurt, met een sint op een kar. De burgemeester ontvangt de sint, er worden liedjes gezongen, gedanst, snoepgoed uitgedeeld etc. Daarna begeven de sint en zijn helpers zich richting het bejaardenhuis.

Staphorst is qua inwoners, de een na jongste gemeente van Nederland; 37 procent van de bevolking is jonger dan 25 jaar²⁸. Misschien mede door deze jonge bevolking is de sinterklaasintocht een goed bezocht evenement waarbij jaarlijks enkele honderden volwassenen en kinderen aanwezig zijn.

Het sintcomité bestaat uit lokale ondernemers en dorpsbewoners die jaarlijks dit evenement organiseren. Er is een vaste kern van organisatoren en vrijwilligers die sint en piet spelen. In totaal gaat het om enkele tientallen mensen die betrokken zijn bij de intocht.

²⁷ <https://meppelercourant.nl/staphorst/Staphorsters-zitten-niet-te-wachten-op-statushouders-in-hotel-Waanders.-Jullie-laten-je-de-gek-aansteken-door-het-zooitje-in-Den-Haag-28034791.html>

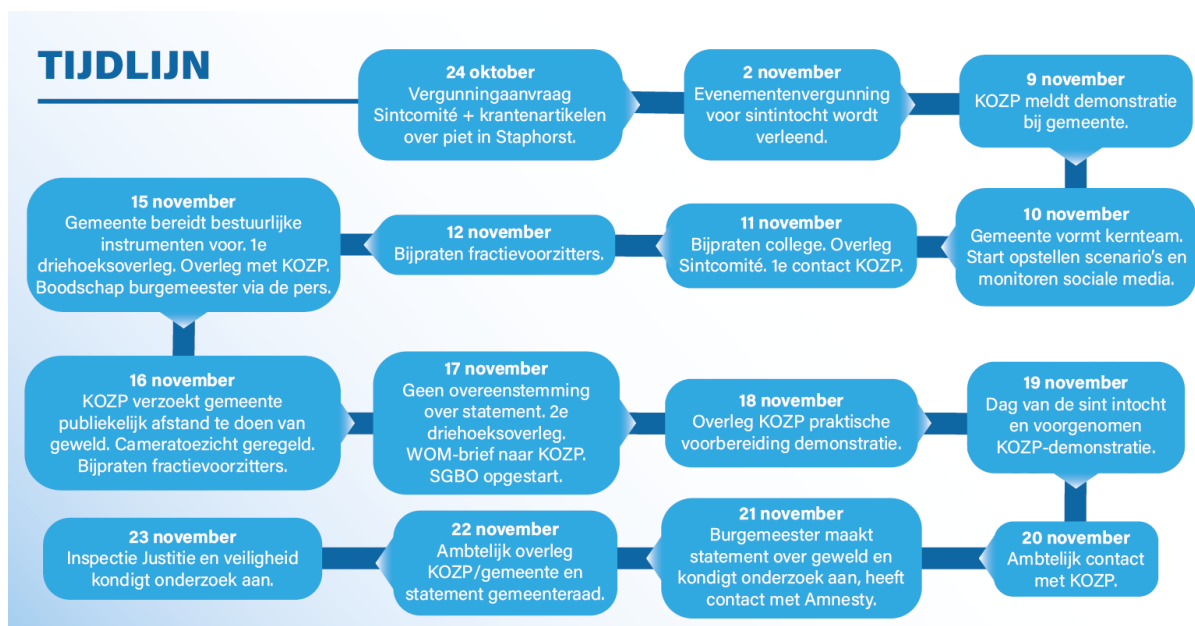
²⁸ <https://meppelercourant.nl/regio/Staphorst-de-op-%C3%A9%C3%A9n-na-jongste-gemeente-van-ons-land-27897359.html>

De maatschappelijke ontwikkeling naar een ander uiterlijk van de helper van sinterklaas speelt ook in Staphorst. Het sintcomité heeft het uiterlijk van zwarte piet deels aangepast. In de kleding van sommige pieten zijn traditionele klederdrachtelementen toegevoegd, sommige pieten hebben geen afro kapsel meer, sommigen geen oorringen en een aantal pieten wordt geschminkt met 'stipwerk' (kenmerkend aan de Staphorster klederdracht is kleurig stipwerk op een zwarte ondergrond). Hierin vindt het sintcomité ook het argument om de zwarte kleur van zwarte piet te handhaven. Sint werd in 2022 vergezeld door 17 pieten.

3 Feitenrelaas

In de voorgaande hoofdstukken hebben we de landelijke en lokale context weergegeven als achtergrond waartegen de KOZP-demonstratie op 19 november 2022 plaats zou vinden tijdens de intocht. In dit hoofdstuk geven we een feitenrelaas van de gebeurtenissen tijdens de voorbereidingen en op 19 november, zoals we die hebben kunnen reconstrueren op basis van de door de gemeente aangeleverde documenten en de interviews. Eerst treft u een visuele weergave aan van de belangrijkste gebeurtenissen. Daarna is het rapport onderverdeeld in drie paragrafen: de voorbereiding op 19 november, de gebeurtenissen op 19 november 2022 vanuit het perspectief van de gemeente Staphorst en de dagen na 19 november. Per actor wordt weergegeven op welke wijze de interactie tussen de gemeente en die actor heeft plaatsgevonden in de aanloop naar 19 november. Vanuit het perspectief van de gemeente en de driehoek wordt beschreven hoe 19 november zelf is verlopen. Tot slot wordt nog kort aangegeven wat in de dagen na 19 november is gebeurd.

3.1 Visuele tijdlijn

3.2 Voorbereiding op 19 november 2022

Hieronder wordt per actor aangegeven hoe de gemeente heeft (samen-)gewerkt in de aanloop naar 19 november. Eerst wordt voor de gemeente intern aangegeven hoe gewerkt is in de aanloop naar 19 november, vervolgens wordt dit weergegeven met betrekking tot de lokale actoren en de actoren van buiten Staphorst. Tot slot wordt nog een korte weergave gegeven van de mediaberichten die in de weken voorafgaand aan 19 november zijn verschenen.

A - De gemeente - interne voorbereiding - het kernteam

Nadat op 9 november de aankondiging van KOZP komt dat ze het voornemen hebben om te komen demonstreren op 19 november, richt de gemeente een kernteam in om voorbereidingen te treffen. Het kernteam bestaat uit: 3 OOV-ambtenaren, 2 juristen en 1 communicatieadviseur. Een tweede communicatieadviseur wordt later van buiten aan het kernteam toegevoegd vanwege het beroep op de organisatie in de voorbereidingen. Het kernteam staat onder leiding van een van de OOV'ers. Tijdens corona en het organiseren van opvang voor Oekraïners waren eerder ervaringen opgedaan met de werkwijze van een kernteam. Het doel hiervan is mensen tijdelijk 'vrij te spelen' zodat er voldoende inzet geborgd is om de taken die hiermee samenhangen op te kunnen pakken.

Het kernteam:

- Onderhoudt contacten met het sintcomité, KOZP, politie, openbaar ministerie, media.
- Adviseert de burgemeester.
- Bereidt scenario's voor.
- Bereidt mogelijk in te zetten bestuurlijke instrumenten voor bij mogelijke wanordelijkheden.
- Zorgt voor praktische/operationele zaken, zoals regelen demonstratievak, bus voor snel verplaatsen van demonstranten van het Marktpllein bij ongeregelde heden, plaatsing tijdelijke camera's, verkeersregelaars e.d.
- Bereidt persberichten en statements voor.
- Monitort social media.
- Zoekt contacten met andere gemeenten.

Het kernteam ontmoet elkaar vanaf 11 november dagelijks. Parallel aan het voeren van gesprekken met KOZP en het sintcomité om te kijken of men het eens kon worden, is het kernteam bezig met de voorbereidingen om op zaterdag 19 november gelijktijdig de ontvangst van sinterklaas en de demonstratie te kunnen laten plaatsvinden op het Marktpllein. Voor de demonstratie worden voorwaarden opgesteld en er worden bestuurlijk instrumenten voorbereid die ingezet kunnen worden bij escalatie, zoals een noodverordening of een noodbevel. Aan het sintcomité wordt duidelijk gemaakt dat de burgemeester veel korter dan in voorgaande jaren, aanwezig zal zijn bij de ontvangst.

Scenario's opstellen

Het kernteam stelt een aantal scenario's op, deels in samenspraak met de politie. De scenario's bevatten onder andere deze situaties:

- Het vrijwillig of gedwongen annuleren van de ontvangst van sinterklaas.
- Geen toestemming geven voor de demonstratie.
- Het tegenhouden van demonstranten door inwoners waardoor de demonstranten het Marktpllein niet bereiken.
- Het gelijktijdig plaatsvinden van de ontvangst en de demonstratie met wanordelijkheden.

Voor elk scenario is een handelingsperspectief opgesteld voor de gemeente. Het scenario 'geen toestemming geven voor de demonstratie' valt gelijk af doordat bij de eerste bespreking duidelijk wordt dat hier geen grondslag voor is. Wanneer definitief duidelijk is dat zowel de sinterklaasintocht als de demonstratie doorgaan, volgt een 2e scenario-ronde.

Op basis hiervan maken gemeente, politie en OM afspraken over hoe te handelen. Het gelijktijdig plaatsvinden van de ontvangst en de demonstratie is het leidende scenario.

Binnen de scenario's wordt gekeken naar de volgende 'zeer waarschijnlijke' elementen:

- blokkeren van de afrit A28;
- blokkeren toegang Marktpluin door landbouwvoertuigen;
- blokkeren toegangswegen bus KOZP;
- aanwezigheid van de tegenbeweging voordat KOZP arriveert;
- bezoekers die zichtbaar en aantoonbaar het evenement willen verstoren;
- gooien van zwaar vuurwerk, gooien van andere objecten.

Per onderdeel worden het effect en handelingsperspectief in kaart gebracht. Voor het handelen stelt de politie een document Beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen op.

Vorbereiding juridische/bestuurlijke instrumenten

De juristen uit het kernteam adviseren de burgemeester over het demonstratierecht, beoordelen de juridische impact van de diverse scenario's en bereiden een aantal bestuurlijke instrumenten voor die ook deels zijn ingezet:

- Een *aanwijzingsbesluit cameratoezicht* voor de periode van vrijdag 18 november 18.00 t/m zaterdag 19 november 21.00 uur, met als motivatie dat er vrees is voor ernstige verstoring van de openbare orde en met de intentie tot het voorkomen van letsel en schade, onrust, ongeregelheden en strafbare feiten en/of overtredingen. Het cameratoezicht richt zich op het Marktpluin en de Stovonde. Als argument wordt ook gegeven dat via sociale media wordt aangezet tot het plegen van vernielingen, bedreigingen, het inzetten van agrarische voertuigen als blokkades en het gebruik van (zwaar) vuurwerk en dat de verwachting is dat er vanaf vrijdagavond een opbouw zal plaatsvinden van blokkades. Dit aanwijzingsbesluit cameratoezicht is ook daadwerkelijk genomen en opgevolgd met de inzet van camera's.
- *Voorschriften betoging sinterklaasoptocht* (WOM-brief). Op 17 november stuurt de gemeente aan KOZP een brief met voorschriften rond de betoging. Het motief dat wordt gegeven om voorschriften op te leggen zijn signalen dat er mogelijk tegenactie plaats gaat vinden. De voorschriften gaan over de locatie van de demonstratie, het ophangen van materialen, het niet hinderen van voetgangersverkeer, het vrijhouden van wegen, (nood)uitgangen van panden en brandkranen, een verbod op spandoeken met stokken, het meevoeren van wapens, fakkels of andere voorwerpen die als wapen gebruikt kunnen worden en op het verbranden van kaarsen, fakkels en vuurwerk. De brief geeft toestemming voor het gebruik van een megafoon en gezichtsbedekkende kleding mits dit op verzoek van de politie, ter identificatie, verwijderd wordt. Verder geeft de gemeente aan te verwachten dat er toezicht op de demonstratie wordt gehouden door mensen uit de organisatie en dat de gemeente geen aansprakelijkheid aanvaardt voor eventuele schade of letsel ontstaan als gevolg van de activiteiten.
- *Een noodbevel*. Er is vooraf een noodbevel voorbereid om in te kunnen zetten bij wanordelijkheden. Dit is tijdens 19 november op maat gemaakt op het moment dat de situatie escaleerde rond de A28 en dermate veel politie-inzet ter plekke nodig was dat de veiligheid van demonstranten en anderen op het Marktpluin niet meer gegarandeerd kon worden. In het uitgevaardigde noodbevel beveelt: 'al degenen met het kennelijke doel te komen demonstreren in de gemeente Staphorst, individueel of in groepsverband, zich met onmiddellijke ingang niet op het grondgebied van de gemeente Staphorst te begeven of het grondgebied zo snel mogelijk te verlaten'.
- *Spontane tegendemonstratie*. Er wordt afgesproken dat er een voorwaardenbrief wordt opgesteld die ter plekke kan worden uitgereikt aan een demonstrantengroep die onaangekondigd komt demonstreren.

De praktische voorbereiding op de demonstratie

Het OOV-team van de gemeente verzorgt de praktische voorbereiding op de demonstratie. De ambtenaar OOV is de verbindende schakel tussen alle betrokkenen zoals KOZP, het sintcomité, de politie en het OM.

Het OOV-team verzorgt de plaatsing van tijdelijke camera's, informeert bij een busvervoerder naar de mogelijkheden om een bus voor KOZP te regelen voor vervoer van Zwolle naar Staphorst, stemt met de politie de positionering van het demonstratievak en de kar voor sint af, regelt verkeersregelaars, dranghekken en zorgt dat er een harmonicabus klaar komt te staan als optie voor eventuele snelle afvoer van demonstranten van het Marktpllein.

Communicatie

De communicatieadviseurs verzorgen communicatieadvies naar de burgemeester, stellen handvatten op voor de burgemeester, beantwoorden persvragen en vragen van inwoners (telefonisch en via e-mail), monitoren de sociale media en wat er in de pers geschreven wordt over Staphorst. Vanaf 16 november wordt het communicatieteam versterkt met een externe communicatieadviseur, aangezien het erg druk bleek op het gebied van communicatie.

B - De gemeente interne voorbereiding – B&W en fractievoorzitters

B&W

De drie wethouders en de gemeentesecretaris zijn in de voorbereiding regelmatig bijgepraat door de burgemeester. Het voltallige college was op de dag zelf aanwezig in het gemeentehuis. De uitgezette lijn, waarbij de demonstratie en de intocht gelijktijdig naast elkaar doorgang zouden moeten vinden, werd ondersteund door het college. Evenals de verbindende rol van de gemeente waarbij de dialoog tussen KOZP en het sintcomité werd gestimuleerd met als doel om er onderling uit te komen.

De 1e locoburgemeester is vanaf donderdag aanwezig bij de driehoeksoverleggen.

Daarnaast is nog relevant om te vermelden dat de burgemeester een aantal maal contact heeft gezocht met een adviseur van het Nederlands Genootschap van Burgemeesters om de ingezette koers te toetsen en zich te laten adviseren.

Fractievoorzitters

De fractievoorzitters zijn regelmatig bijgepraat over de voorbereidingen (conform reglement van orde) en fungeerden als klankbord voor de burgemeester op de uitgezette strategie. Naar aanleiding van de gesprekken met KOZP is op donderdag 17 november door college en raad gezamenlijk een aanbod gedaan om een dialoog te faciliteren, tussen KOZP en het sintcomité, wanneer KOZP zou afzien van de demonstratie. Het faciliteren van de dialoog zou een gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn van het college en de raad. Dit aanbod is op schrift gesteld (zie ook hieronder bij overleg gemeente/KOZP). De fractievoorzitters zijn vooraf geconsulteerd over de inhoud van dit aanbod.

C - Gemeente en driehoeksoverleggen

Voorafgaand aan 19 november vinden twee driehoeksoverleggen plaats. Op 15 november is het eerste overleg. Naast de reguliere driehoekdeelnemers (burgemeester, politie, OM) is het kernteam aanwezig bij dit overleg. Onderwerpen zijn: frequentie driehoek, afstemming van bestuurlijke instrumenten met het OM, beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen opstellen. Op 17 november is de tweede bijeenkomst en worden de door de politie opgestelde beleidsuitgangspunten en tolerantiegrenzen besproken waarbij afspraken gemaakt worden in

welke situaties en op welke wijze er opgetreden zal worden. Er worden diverse scenario's doorgenomen. De inzet is de-escalerend optreden met eventuele aanhoudingen achteraf.

D - De gemeente en KOZP

KOZP bepaalt jaarlijks, aan de hand van eigen onderzoek, in welke gemeenten gedemonstreerd gaat worden bij de intocht van sinterklaas. In 2022 viel op dat er nog relatief veel intochten met zwarte pietten zijn in Friesland, Overijssel en de Achterhoek. Dit was voor KOZP een reden om in deze regio aan de slag te willen. Tijdens het interview gaf KOZP aan dat, wanneer Staphorst 'om zou gaan' en zwarte piet zou afschaffen, dat een belangrijke symbolische uitstraling zou hebben voor de rest van het gebied. Het doel van KOZP is om in 2025 een zwarte-piet-vrij Nederland te hebben, vertelden ze erbij.

KOZP kondigt op woensdag 9 november 2022, 10 dagen voor de intocht, per mail bij de gemeente aan dat ze komen demonstreren in Staphorst. Na de kennisgeving door KOZP is er dagelijks contact tussen de gemeente en KOZP, onder andere door middel van Teams-gesprekken.

Vanuit KOZP zijn 2 vaste deelnemers bij het overleg. Vanuit de gemeente is de ambtenaar OOV de belangrijkste contactpersoon voor KOZP. Bij alle overleggen met KOZP is ook de politie aanwezig en bij een aantal overleggen ook andere kernteamleden.

De gemeente legt contact met KOZP en maakt voor vrijdagmiddag 11 november een afspraak om kennis te maken tijdens een digitaal overleg.

Er is een digitaal vervolgoverleg tussen gemeente en KOZP op dinsdag 15 november aan het eind van de dag. Bij dit overleg is het volledige kernteam en de politie aanwezig. Het doel van het overleg is om inzicht te krijgen in de plannen van KOZP (aantallen demonstranten, tijd van aankomst, vervoersmiddelen). KOZP heeft screenshots gemaakt van de tegen hen geuite bedreigingen. Er wordt afgesproken om deze met de politie te delen. KOZP verzoekt dringend dat er gehandhaafd gaat worden als rond de intocht iemand met een doosje eieren rondloopt, omdat ervaring leert dat er vaak te laat opgeschaald wordt door de politie bij demonstraties van KOZP²⁹. Aan de gemeente vraagt KOZP publiekelijk afstand te nemen van de bedreigende sociale mediaberichten en oproepen tot opruiing en geweld tegen vreedzame demonstranten. Ook vraagt KOZP om cameratoezicht in te stellen. De gemeente geeft in de gesprekken met KOZP aan dat een demonstratie, in Staphorst, waarschijnlijk contraproductief zal werken in het bereiken van het doel om het uiterlijk van zwarte piet te veranderen. Vanuit de gemeente wordt aangegeven dat veranderingen langzaam gaan in Staphorst en via de route van de dialoog gaan en niet via het opleggen van buitenaf.

Op 15 november doet de burgemeester, tijdens het wekelijkse persuurkje, de oproep om het 'een mooie sinterklaasintocht' te laten zijn. Het volgende bericht was voorbereid ten behoeve van het persuurkje:

Boodschap burgemeester aan de media voor het persuurkje dinsdag 15 november 2022

De Sinterklaasintocht aankomende zaterdag 19 november moet een mooi feest zijn en blijven voor de kinderen.

Afgelopen week heeft Kick Out zwarte piet de gemeente in kennis gesteld te komen demonstreren tijdens de intocht. Demonstreren is een recht. Een zogeheten 'kennisgeving' aan de gemeente

²⁹ Bron: gespreksverslag KOZP/gemeente van het overleg op 15 november

volstaat, er is geen vergunning nodig om te kunnen demonstreren. Er kunnen wel voorwaarden aan de demonstratie worden meegegeven. Bijvoorbeeld het inrichten van een demonstratievak. In de samenleving wordt verschillend over 'piet' gedacht. De komst van KOZP kan deze tegenstellingen vergroten. We zien ook wat er gebeurt op social media. Om de intocht in goede banen te leiden is de gemeente in gesprek met het comité die de intocht organiseert, maar ook met KOZP. Zo inventariseert de gemeente welke voorwaarden meegegeven kunnen worden aan de demonstratie zodat de Sinterklaasintocht een mooi kinderfeest blijft. De gemeente doet een beroep op iedereen om er voor de kinderen een mooie Sinterklaasintocht van te maken!

KOZP vond de boodschap naar de pers te soft: zij hadden met nadruk gevraagd om openbaar afstand te nemen van de bedreigingen richting KOZP en te zeggen dat er op strafbare feiten gehandhaafd zal worden. KOZP heeft geconstateerd dat de burgemeester en politie dit hebben nagelaten. Door de talloze bedreigingen online waren we voorbij het stadium van allen te verzoeken om het sinterklaasfeest leuk te houden, in de ogen van KOZP. De burgemeester had hier in hun ogen beter op moeten reageren.

Op woensdag 16 november wordt een overleg tussen KOZP en het sintercomité ingepland waarbij de gemeente faciliterend aanwezig zal zijn (zie ook onder 'gemeente en overleggen sintercomité/KOZP').

Op 17 november is er ook overleg tussen KOZP, gemeente en politie. Gedurende dit overleg schuift de burgemeester aan. Er ligt een aanbod van de gemeente om een dialoog te faciliteren wanneer er geen demonstratie plaatsvindt, hiervoor is een gezamenlijk bericht opgesteld in concept. KOZP geeft aan dat ze nog nooit een demonstratie heeft afgezegd zonder harde toezegging over het verdwijnen van zwarte piet. Het aanbod van de gemeente doet geen uitspraken over de kleur van de in te zetten pieten. Het aanbod wordt door KOZP als onvoldoende ervaren en er wordt geen overeenstemming bereikt. De demonstratie gaat wat betreft KOZP door. Op die dag is namelijk ook duidelijk geworden dat de alternatieve optie, om 2023 te gebruiken voor overleg in combinatie met een toezegging van afschaffing van zwarte piet, geen optie is voor het sintercomité. Het sintercomité vindt dat KOZP zich te eisen opstelt en voelt weinig ruimte voor een open dialoog.

Hieronder staat het conceptbericht dat is opgesteld, maar nooit is verzonden omdat er geen overeenstemming over was:

Gezamenlijk bericht van het sinterklaascomité, KOZP en gemeente Staphorst

College en gemeenteraad Staphorst zet in op faciliteren dialoog tussen sinterklaascomité en Kick Out Zwarte Piet

Het sinterklaascomité en Kick Out Zwarte Piet hebben elkaar de handreiking gedaan om met elkaar in gesprek te gaan. Het sinterklaascomité heeft het KOZP uitgenodigd om volgend jaar naar Staphorst te komen. Dat gaf zij aan in een gesprek woensdagavond met de gemeente en KOZP. Het sinterklaascomité wil KOZP graag Staphorst laten zien en met de organisatie in gesprek. Hierop heeft KOZP positief gereageerd.

Burgemeester Jan ten Kate: "Ik ben blij met deze toenadering. Het is mooi dat de partijen met elkaar in gesprek willen. Als college en gemeenteraad faciliteren we dit graag. We willen de verbindende schakel zijn om zo wederzijds begrip voor elkaar te creëren. Ook vanuit het bestuur schuiven we aan bij deze dialoog. Samen met elkaar het gesprek aangaan, past bij Staphorst."

Op 17 november verstuurt de gemeente aan KOZP een WOM-brief waarin voorschriften over de demonstratie worden gegeven.

Op 18 november is er vervolgoverleg tussen de gemeente, politie en KOZP. Het gaat dan over de aankomsttijd, het aantal verwachte deelnemers aan de demonstratie, het vervoer en de inzet van de politie om demonstranten te beschermen.

E - De gemeente en het sintcomité

Het sintcomité in Staphorst bestaat uit een aantal vrijwilligers dat jaarlijks de intocht van sinterklaas organiseert. De intocht wordt georganiseerd onder de vlag van de lokale ondernemersvereniging Staphorst-Rouveen.

Eind oktober zijn er in de regionale media (Meppeler Courant en Stentor) artikelen verschenen over zwarte piet in Staphorst waarin de voorzitter van het comité zich uitspreekt over zwarte piet en duidelijk wordt gemaakt dat bij de intocht met zwarte pieten zal worden gewerkt (22 oktober en 24 oktober). Op 24 oktober vraagt het sintcomité een evenementenvergunning aan en vindt er overleg plaats tussen 2 medewerkers van de gemeente en het sintcomité. Uit een mailwisseling tussen de gemeente en het sintcomité blijkt dat wordt afgesproken dat er pieten zouden komen met Staphorster stippen op de wangen: Staphorster Stipwerkpieten. Vervolgens verstrekt de gemeente op 2 november de evenementenvergunning met de vermelding dat ongeveer 15 stipwerkpieten sinterklaas zullen begeleiden.

Het sintcomité voelde zich ondertussen overvallen door de publiciteit in de regionale media. Daarbij kwam nog dat KOZP op 9 november haar komst aankondigde. De gemeente biedt ondersteuning aan het sintcomité bij de communicatie door ze in contact te brengen met Stichting Recreatie en Toerisme Staphorst. Het comité geeft aan verrast te zijn dat de gemeente opeens op de proppen kwam met twee vertegenwoordigers van de stichting Recreatie en Toerisme Staphorst en heeft dit als zeer onprettig ervaren.

Op 11 november vindt een gesprek tussen gemeente en het sintcomité plaats. Daar wordt afgesproken dat het sintcomité na het weekend zal laten weten of ze het evenement door willen laten gaan, na de ontstane commotie en de aankondiging van KOZP. Na het weekend laat het sintcomité weten geen aanleiding te zien om de intocht niet door te laten gaan.

F - Gemeente en overleggen KOZP/sintcomité

Op 16 november kwam tijdens een overleg tussen gemeente, politie en het sintcomité de vraag of het sintcomité eventueel contact wilde hebben met KOZP. Daar had het sintcomité geen bezwaar tegen, tenslotte wilden we graag dat de intocht vreedzaam zou verlopen en daarop heeft de gemeente een online verbinding tot stand gebracht met twee leden van KOZP. Vervolgens vindt er overleg plaats tussen de gemeente, KOZP en het sintcomité in aanwezigheid van twee OOV ambtenaren (faciliterend), 1 communicatieadviseur en de politie. Het sintcomité geeft aan geen ongeregeldheden te verwachten. De organisaties lijken in dit gesprek nader tot elkaar te komen. Hier komt het voorstel op tafel om in 2023 met elkaar in gesprek te gaan en in 2022 de demonstratie achterwege te laten. KOZP gaf tijdens het overleg aan open te staan voor de suggestie maar wil wel een duidelijke stellingname van het sintcomité en de gemeente ten aanzien van het uiterlijk van zwarte piet. De gemeente stelt vervolgens een conceptbericht (zie hierboven) op wat door college en fractievoorzitters wordt gedragen. Het opgestelde conceptbericht wordt gedeeld met KOZP. In het conceptbericht

staat niet dat er in 2023 geen zwarte pietten meer zullen zijn in Staphorst. KOZP besluit, vanwege het ontbreken hiervan, om de demonstratie door te laten gaan.

G - Gemeente en Amnesty International

Op 18 november stelt Amnesty International de gemeente per mail op de hoogte dat ze van plan is om met 8 onafhankelijk waarnemers bij de demonstratie van KOZP aanwezig te zijn. De brief is gericht aan de burgemeester van Staphorst en aan de eenheidschef van de politie Oost Nederland.

De gemeente heeft na ontvangst van de mail ambtelijk contact gehad met Amnesty International.

H - Gemeente en de 'tegenbeweging'

De gemeente monitort de sociale media en krijgt op verschillende manieren signalen dat er verzet dreigt tegen de komst van KOZP naar Staphorst. Er wordt veel dreigende taal geuit. Er is bijvoorbeeld een Facebookgroep die zich 'Kick Out KOZP' noemt. Wie er achter de accounts zitten kan de gemeente niet achterhalen. Het lukt de gemeente 'vanwege ongrijpbaarheid en grootte van de groep' niet om contact te leggen met de tegenbeweging. Wel blijft ze monitoren en bespreken met de politie.

Er is sprake geweest van een kleine groep die overweegt om op het Marktpllein een tegendemonstratie te houden, hiermee is wel contact geweest vanuit de gemeente. Er volgt echter geen aanvraag van deze groep nadat aan hen is uitgelegd dat een tegendemonstratie gemeld moet worden en dat er voorwaarden verbonden zullen zijn aan (tegen-) demonstreren.

Ondanks dat sociale media zeker een rol hebben gespeeld, lijkt er bij het ontstaan van de 'tegenbeweging' niet echt sprake te zijn van 'online aangejaagde ordeverstoring'³⁰. Het verzet tegen de demonstratie van KOZP kende een sterk lokaal karakter. Tijdens de interviews is verteld dat via besloten appgroepen voorbereidingen voor 19 november zijn getroffen. Er lijkt sprake van een behoorlijke organisatiegraad, waarbij alleen bekende en vertrouwde mensen zijn betrokken bij de voorbereidingen. Met de landelijke aandacht voor de komst van KOZP naar Staphorst en de aandacht op sociale media, zijn ook elders uit het land mensen aangesloten. Maar het overgrote deel van de tegenbeweging heeft op de dag zelf bestaan uit jongemannen uit Staphorst en directe omgeving.

De gemeente besluit om het verzet dat ze zien ontstaan niet te adresseren via publieke communicatie, er wordt dus niet gecommuniceerd dat geweld niet geaccepteerd wordt. Er wordt hierover tijdens de interviews toegelicht dat dit als een 'selffulfilling prophecy' zou kunnen werken en juist geweld zou kunnen aanwakkeren.

In de opgestelde scenario's wordt wel nadrukkelijk rekening gehouden met het moeten omgaan met: gooien van zwaar vuurwerk, gooien van voorwerpen naar demonstranten, blokkade van de snelweg en het verhinderen van de aankomst van de bus door het blokkeren van binnenwegen en rond het Marktpllein met de inzet van landbouwvoertuigen.

Tegelijkertijd zijn er op de vrijdag voor 19 november ook enige signalen dat inwoners de demonstranten welkom willen heten door 'Staphorster rolletjes' (een lokaal gebakje) uit te delen.

³⁰ Zie bijvoorbeeld <https://hetccv.nl/onderwerpen/online-aangejaagde-ordeverstoringen/>

Er is door de gemeente ook gesproken met de stewards die bij Oud en Nieuw een rol spelen. Verkend werd of ze een mogelijke rol konden spelen rond de intocht. De stewards gaven echter aan te verwachten dat de reactie heftig zou zijn en zagen geen rol voor zichzelf weggelegd.

I - Berichtgeving in de media

In de media wordt voorafgaand aan 19 november vooral door lokale kranten veel aandacht besteed aan de aankomende sinterklaasintocht in Staphorst en de demonstratie van KOZP. Op 22 oktober staat het eerste bericht in de Stentor, waarin staat dat piet nog zwart zal zijn bij de intocht in Staphorst. Hierin wordt de voorzitter van het sintcomité geciteerd³¹. De Meppeler Courant volgt kort daarop met eenzelfde berichtgeving³². Op 11 en 12 november komt in de Meppeler Courant en de Stentor berichtgeving over de aankondiging van KOZP om naar Staphorst te komen om te demonstreren tijdens de intocht³³. De burgemeester reageert in de media op de aankondiging van KOZP. Hij geeft aan dat er nog veel onzeker is en dat hij in gesprek gaat met de organisatie van de intocht om alles in goede banen te leiden. In een artikel in de Stentor van 12 november staat dat zowel deze krant als de gemeente geen contact kunnen krijgen met KOZP behalve via de mail, terwijl de gemeente graag in gesprek wil gaan³⁴. Dit deel van het bericht klopte niet, aangezien er inmiddels al wel contact was.

Op 15 en 16 november wordt de burgemeester wederom geciteerd in de lokale kranten over de aankomende intocht³⁵. Nu wordt benoemd dat een vergunning niet nodig is voor een demonstratie, dus dat de kennisgeving van KOZP voldoende is. Daarnaast verwijst de burgemeester naar het recht van demonstreren, en dat hij dus verplicht is om de demonstratie van KOZP te faciliteren. Inmiddels is er ook contact tussen de gemeente en KOZP. Er wordt aangekondigd dat er voorwaarden aan de demonstratie worden verbonden, maar dat deze nog niet bekend zijn. In deze krantenartikelen wordt ook gesproken over een tegenreactie, die op sociale media en WhatsAppgroepen zichtbaar is. Hier wordt opgeroepen om de demonstranten van KOZP tegen te houden. De burgemeester geeft geen antwoord op de vraag of hij rekening houdt met tegendemonstranten tijdens de intocht. Ook wil hij niet aangeven of er extra politie ingezet wordt. Wel roept hij op om in het oog te houden dat de intocht een kinderfeest is.

Op 18 november worden enkele maatregelen en voorwaarden voor de demonstratie van KOZP aangekondigd in de media³⁶. Het gaat hierbij om camera's en een apart demonstratievak op het plein. Dit is ook de eerste keer dat de gemeente in de media communiceert over een tegenbeweging. De gemeente geeft in het artikel aan uit te gaan van een tegenbeweging omdat deze geluiden op sociale media rondgaan. De burgemeester geeft ook aan dat hij ervan uitgaat dat de intocht een fantastisch kinderfeest wordt.

³¹ De Stentor, 22-10-2022, 'Intocht Sint in Staphorst nog gewoon met zwarte piet'.

³² Meppeler Courant, 24-10-2022, 'Piet is in Staphorst nog zwart'.

³³ Meppeler Courant, 11-11-2022, 'KOZP komt naar Staphorst'; en de Stentor, 12-11-2022, 'Actie tegen zwarte piet in Staphorst'.

³⁴ De Stentor, 12-11-2022, 'Actie tegen zwarte piet in Staphorst'.

³⁵ De Stentor, 15-11-2022, 'Burgemeester over demonstratie tegen zwarte piet in Staphorst: Wordt een fantastisch kinderfeest'; en Meppeler Courant, 16-11-2022, 'Aan volwassenen: het is een kinderfeest'.

³⁶ De Stentor, 18-11-2022, 'Cameratoezicht en speciaal demonstratievak tijdens intocht sinterklaas in Staphorst'.

3.3 Gebeurtenissen op 19 november 2022 vanuit het perspectief van de gemeente Staphorst

Op 19 november zijn in het gemeentehuis een drietal overlegkamers ingericht. Er is een kamer voor de gemeente (College van B&W en kernteam), een vergaderruimte voor OM en politie met de mogelijkheid om live-beelden te volgen die o.a. door drones gemaakt worden, en een vergaderruimte voor de driehoek.

Het kernteam

Op de dag zelf speelt het kernteam vooral een ondersteunende rol voor het College van B&W en de driehoek, bijvoorbeeld door de bestuurlijke instrumenten die waren voorbereid passend te maken op de situatie die zich voordoet. Het handelen van de gemeente ligt vooral bij de burgemeester en de wethouders in hun rol als locoburgemeesters. Uit de interviews is gebleken dat de aanwezigen de verwachting hadden dat de dag volgens plan zou verlopen. Toen al snel bleek dat zich inderdaad een groep mensen verzamelde bij de afrit van de A28, was het gevoel dat dat geen kwaad zou kunnen, aangezien de colonne van KOZP (een grote bus met nog enkele kleinere busjes en volgauto's) via een andere route zou worden geleid en niet via de A28 naar Staphorst zou komen.

De driehoek

Op 19 november komt de driehoek zes keer bij elkaar, blijkt uit het verslag van die dag. In het eerste overleg om 13.00 uur wordt besloten dat een van de wethouders naar de bij de afrit verzamelde menigte gaat. Aansluitend bij eerder gemaakte afspraken spreekt de politie mensen aan die eieren bij zich hebben (de-escalerend optreden).

Tijdens het tweede overleg, om 13.27 uur is duidelijk dat de groep bij de A28 omvangrijk is (ongeveer 300 personen) en auto's door hen gecontroleerd en bekogeld worden met eieren, rookbommen en andere voorwerpen³⁷. De politie ter plekke komt onder druk te staan. De vrees is dat de tegenbeweging zich naar het Marktpllein zal verplaatsen waardoor daar de veiligheid in het geding kan komen van ouders en kinderen die op het Marktpllein zijn. De vraag of de KOZP-demonstratie nog verantwoord is wordt aan de burgemeester voorgelegd. Er wordt besloten dat bij signalen vanuit het SGB0 dat de zaken volledig uit de hand lopen, de demonstratie kan worden beëindigd om de demonstranten en de kinderen niet bloot te stellen aan veiligheidsrisico's, maar dat dit dan nog wel formeel aan de burgemeester moet worden voorgelegd.

Tijdens het derde overleg van de driehoek, om 13.40 uur, is helder dat de situatie rond de afrit escaleert (controleren voertuigen, intimideren mensen, politie ingesloten). Er wordt besloten om de bus van KOZP te vertragen. Ook neemt de burgemeester het voorwaardelijk besluit tot voortijdige beëindiging wanneer de situatie verder escaleert. Bij afwezigheid van de burgemeester (deze zal bij sintontvangst zijn) en de 1e locoburgemeester (deze was nog bij de afrit A28), kan de 2e locoburgemeester de nodige besluiten nemen.

Kort daarna, om 13.49 uur komt de driehoek voor de vierde keer bij elkaar. De burgemeester is op dat moment niet aanwezig bij de driehoek, aangezien hij bij de sintontvangst is. Het beeld tijdens deze bespreking is dat sprake is van mogelijke mishandeling en diefstal van tassen van demonstranten bij de afrit. ME-inzet is nodig bij de afrit A28. Inzet van de ME bij het Marktpllein is daardoor niet meer mogelijk. Er wordt conform het voorwaardelijk besluit van

³⁷ Zie ook het noodbevel, 19 november 14:12

13.27 uur, vanwege de veiligheid van de demonstranten waarvan mogelijk al een aantal op het Marktpllein zijn, overgegaan tot beëindiging/verbieden van de demonstratie op grond van de WOM (artikel 2 en artikel 7). Ook wordt besloten de ME in te zetten bij de afrit.

De vijfde bespreking in de driehoek is om 14.07 uur. Door de tweede locoburgemeester is aan KOZP gemeld dat de demonstratie wordt beëindigd/verboden op grond van de WOM. KOZP geeft in dat gesprek aan dat er wel individuele demonstranten op het Marktpllein aanwezig zijn die zullen demonstreren. De 2e locoburgemeester kondigt mondeling een noodbevel af op basis waarvan demonstranten van KOZP het grondgebied van de gemeente Staphorst moeten verlaten/niet binnen mogen met als doel het beschermen van de veiligheid van demonstranten, kinderen en bezoekers en ter borging van de openbare orde en veiligheid in het algemeen³⁸. De op het Marktpllein aanwezige demonstranten zullen niet worden aangehouden, maar worden weggestuurd, mede gezien hun eigen veiligheid.

Het zesde overleg van de driehoek, om 16:20 uur betreft een terugblik op de dag. Er wordt verwezen naar de gebeurtenissen bij de afrit A28 (grote blokkade, mensen werden gecontroleerd, er vond eigenrichting plaats) en naar de noodzaak om de besluiten te nemen omdat de veiligheid in het gedrang kwam. Veiligheid op andere plaatsen kon niet gewaarborgd worden door de politie-inzet die nodig was bij de A28. Er is ook benoemd dat er buiten de gemeentegrenzen nog een dreigende sfeer was ontstaan en dat KOZP met de bus is teruggegaan richting Zwolle.

Informatie uit de interviews: gebeurtenissen bij de A28

Degenen die zich bij de afrit verzamelden waren enigszins of goed op de hoogte van de voorbereidingen vanuit Staphorst op de komst van KOZP. Binnen de gemeenschap was bekend dat Staphorsters in besloten appgroepen zich voorbereid hadden op de komst van KOZP op 19 november. De voorbereidingen bestonden onder andere uit het zich aanmelden als demonstrant bij KOZP, meerijden vanaf Almere in de trein, spotters in Zwolle en op de toegangswegen om de route door te kunnen geven en strategisch geplaatste landbouwvoertuigen voor blokkades.

De sfeer bij de afrit A28 is door verschillende geïnterviewden nogal verschillend beschreven. Sommigen noemden de sfeer 'gemoedelijk' terwijl anderen gelijk 'de grimmigheid' opviel. In het controleren van auto's en checken waarom mensen Staphorst in wilden werd door een aantal mensen weinig kwaad gezien. Het belagen van de auto's van KOZP en Amnesty International en het intimideren van de inzittenden werd als te vergaand beschouwd. De aankondiging dat de demonstratie wordt beëindigd levert luid gejuich op bij de afrit A28. Vervolgens verspreidt de menigte zich.

3.4 De dagen na 19 november

Het college voert via digitale weg een gesprek met Amnesty International. De burgemeester brengt een statement uit naar aanleiding van het geweld en kondigt een onderzoek aan:

Staphorst, 21 november 2022

De ongeregelde heden en het afgelasten van de demonstratie tijdens het sinterklaasfeest afgelopen zaterdag leiden tot veel vragen en reacties. De beelden, waaronder die van de

³⁸ Noodbevel Gemeente Staphorst, 19 november 14.12

medewerkers van Amnesty International die werden belaagd, hebben een diepe indruk op mij gemaakt. Deze agressie veroordeel ik. Hierover heb ik ook contact gehad met Amnesty International.

In dit gesprek heb ik aangekondigd om, naast het politieonderzoek, ook een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar het handelen van de gemeente en de besluiten die zijn genomen. Demonstreren is immers een grondrecht. Dit hebben we als overheid te beschermen. Ondanks alle voorbereidingen heb ik, voor de veiligheid van de demonstranten en kinderen op het Marktpllein de demonstratie op het laatste moment moeten afgelasten. Het onafhankelijke onderzoek moet antwoord geven op de vragen die er zijn.

Ik zie dat er in de samenleving onrust is over verschillende onderwerpen. Er gebeurt veel op dit moment, maar uitingen van agressie mogen nooit getolereerd worden. Het is essentieel om verdraagzaam en met respect voor ieders mening met elkaar in gesprek te blijven. Los van het onderzoek is het dan ook belangrijk om de dialoog met elkaar te blijven zoeken. Daar hebben we ieders inzet bij nodig.

Het kernteam blijft operationeel voor de verdere afhandeling. Ook vinden nog twee afrondende driehoeksoverleggen plaats die gaan over opsporing, communicatie, diverse onderzoeken (strafrechtelijk, evaluatie politie ME-inzet, Justitie en veiligheid, gemeentelijk onderzoek), informeren van de raad, het vaststellen van de verslagen, samenwerking, leerpunten en een korte vooruitblik naar sint 2023.

Op 22 november wordt de gemeenteraad bijgepraat. Bij aanvang van de vergadering leest de burgemeester een statement voor³⁹, waarin hij o.a. aangeeft dat de beelden van de medewerkers van Amnesty International en KOZP die werden belaagd, een diepe indruk op hem hebben gemaakt en dat hij de agressie veroordeelt. Ook verwijst hij naar contact met Amnesty International en dat er contact vanuit de gemeente is geweest met KOZP en dat hij van plan is om binnenkort ook persoonlijk weer met hen in gesprek te gaan. Na de verklaring van de burgemeester brengt de gemeenteraad het volgende statement uit⁴⁰:

Het is een groot goed dat wij in Nederland een democratische rechtstaat hebben waarin onze kiezers bepalen wie het land regeert en waarin iedereen zich houdt aan het Nederlands recht. Dat betekent vrijheid van meningsuiting en recht op demonstratie. Die vrijheden zijn zaterdag geschonden omdat er geweld is toegepast en is geïntimideerd. Voor eigen rechter spelen past niet in een democratische rechtstaat en dat keuren wij als gemeenteraad van Staphorst ten sterkste af.

Het is goed dat er een onderzoek komt zoals door de burgemeester is aangekondigd. Laat het voor ons allemaal een heldere boodschap zijn: Je mag nooit met geweld en intimidatie de ander de mond snoeren.

KOZP

Uit de interviews met gemeente en KOZP is gebleken dat op 20 november en 22 november ambtelijk contact is tussen de gemeente en KOZP. KOZP mist in de eerste verklaring van de gemeente aandacht voor KOZP en voelt zich onvoldoende serieus genomen. In de

³⁹ Zie <https://www.staphorst.nl/statement-burgemeester-voorafgaande-aan-de-raadsvergadering-van-22-november-2022>

⁴⁰ Zie <https://www.staphorst.nl/statement-gemeenteraad-staphorst-22-november-2022>

mediaverklaringen werd namelijk wel uitgebreid aandacht gegeven aan Amnesty. Hiermee heeft de burgemeester in de ogen van KOZP ongelijke aandacht gegeven aan slachtoffers van de aanval in Staphorst. KOZP geeft aan boos, gefrustreerd en teleurgesteld te zijn. Door hoe de burgemeester zich in de media heeft uitgelaten en met name KOZP (bijna) niet noemde in zijn verklaringen, erkent hij volgens KOZP niet het onrecht dat hun is aangedaan en dat KOZP ook het slachtoffer is van de acties vanuit het vijandig publiek. Hij maakt in hun ogen een onderscheid tussen de slachtoffers, de een is noemenswaardig en de andere niet. Ondanks dat KOZP screenshots over de bedreigingen had gedeeld, zijn de demonstranten onvoldoende beschermd en heeft opruiing maximaal kunnen plaatsvinden, is hun beleving. KOZP geeft aan dat er op 22 november een online overleg geweest tussen KOZP en enkele mensen van de gemeente en dat er toen pas aan hen werd gevraagd hoe het met ze ging. KOZP heeft toen gevraagd of ze het gesprek mochten opnemen in verband met mogelijke juridische stappen, maar dat mocht niet van de gemeente. KOZP heeft toen aangegeven dat zij dan niet heel veel te melden hadden en dat zij de verdere communicatie via hun advocaten zouden laten verlopen. De burgemeester wil nog in gesprek met KOZP. KOZP kan zich niet voor de geest halen dat er een aanbod voor een gesprek met de burgemeester op tafel lag. En mocht de burgemeester KOZP echt hebben willen spreken dan had hij ook een verzoek bij hun advocaat kunnen indienen, geeft KOZP aan.

Onderzoek optreden politie door Inspectie Justitie en Veiligheid

De Inspectie Justitie en Veiligheid laat de gemeente weten een onderzoek te starten. Op donderdag 24 november brengt de inspectie hierover ook een persbericht uit⁴¹. Het onderzoek van de inspectie zal gericht zijn op de handelswijze en taakuitvoering van de politie.

Berichtgeving in de media

Tijdens en na 19 november komen door de gebeurtenissen bij de afrit van de A28 veel landelijke media af op Staphorst. Hieronder een selectie uit de vele berichten. Het statement van de burgemeester waarin hij de agressie aan de A28 veroordeelt, wordt breed aangehaald in de media. In een artikel op Nu.nl van 20 november, waarin ook het onafhankelijk onderzoek wordt aangekondigd, komt ook KOZP-voorman Jerry Afriyie aan het woord⁴². Hij zegt dat wanneer demonstreren onmogelijk gemaakt wordt, de burgemeester pal voor de rechten van de demonstranten moet gaan staan. Hij is het niet eens met het afgelasten van de demonstratie. De burgemeester verwijst in ditzelfde artikel naar onrust in de samenleving omtrent andere thema's, die ook in Staphorst merkbaar is geweest in de periode voor de sinterklaasintocht. Ook in een artikel in de Meppeler Courant van 21 november heeft de burgemeester het over 'heel veel spanning in de samenleving'⁴³. In een artikel in het NRC van 21 november wordt de gemeente aangehaald, die aangeeft dat beperkte politiecapaciteit tot het verbod van de demonstratie leidde⁴⁴. De veiligheid van de demonstranten en bezoekers van de intocht kon hierdoor niet worden gewaarborgd. Daarnaast komt ook KOZP aan het woord. Zij zeggen dat ze screenshots van geweldsoproepen van tegenstanders van KOZP op sociale media hebben gedeeld met de gemeente voorafgaand aan 19 november. De Volkskrant komt op 21 november met meer details over het

⁴¹ Zie <https://www.inspectie-jenv.nl/actueel/nieuws/2022/11/24/onderzoek-naar-handelen-politie-bij-confrontatie-staphorst>

⁴² Nu.nl, 20-11-2022, 'Gemeente Staphorst kondigt onderzoek aan naar geweld tegen demonstranten'.

⁴³ Meppeler Courant, 21-11-2022, 'Staphorsters door het lint'.

⁴⁴ NRC, 21-11-2022, 'Hoe het kan dat het demonstratierecht rond sinterklaasintochten vaak het onderspit delft'.

noodbevel⁴⁵. De krant schrijft dat de burgemeester iets na 14.00 op 19 november het noodbevel heeft afgegeven waarmee demonstranten toegang tot de gemeente werd verboden. Bovendien zou uit het noodbevel blijken dat de onrust al een week voor 19 november bekend was door berichten op sociale media, waarin onder andere werd opgeroepen tot vernielingen en bedreigingen.

Op 22 november wordt in de Meppeler Courant geschreven over de raadsvergadering van de gemeente Staphorst, waarin de burgemeester heeft gesproken⁴⁶. De burgemeester heeft tegen de raad gezegd dat hij het een ernstige zaak vindt dat hij de demonstratie vanwege veiligheidsoverwegingen heeft moeten afgelasten. Hij benadrukt hierin dat demonstreren een grondrecht is. Ook geeft de burgemeester aan dat hij in contact staat met de waarnemers van Amnesty International en met KOZP. KOZP-leider Afriyie geeft een dag later in dezelfde krant aan dat hij het betreurt dat hij na de gebeurtenissen niets heeft vernomen van de burgemeester van Staphorst⁴⁷. Het statement van de gemeenteraad, waarin ze aangeven dat de vrijheden van onze democratische rechtstaat zijn geschonden, wordt ook vermeld⁴⁸.

Naast de berichtgeving in de media, is er ook op de sociale media tijdens en na 19 november veel gezegd en geschreven over wat er in Staphorst is gebeurd. Vanuit verschillende invalshoeken wordt er commentaar geleverd, aan de ene kant wordt er veroordeeld dat het demonstratierecht onvoldoende is beschermd en aan de andere kant zijn er ook veel berichten die juist goedkeuren dat KOZP in Staphorst niet heeft kunnen demonstreren. Ook ontvangt de gemeente veel mails naar aanleiding van de gebeurtenissen, waarvan sommigen een intimiderend karakter hebben.

⁴⁵ De Volkskrant, 21-11-2022, 'Actievoerders blokkeren demonstratie tegen zwarte piet in Staphorst'.

⁴⁶ Meppeler Courant, 22-11-2022, 'Lawine aan onderzoeken treft Staphorst'.

⁴⁷ Meppeler Courant, 23-11-2022, 'Inspectie: geen onderzoek na politieoptreden Staphorst'.

⁴⁸ Meppeler Courant, 22-11-2022, 'Lawine aan onderzoeken treft Staphorst'.

4 Observaties betrokkenen ten aanzien van het handelen van de gemeente

In het feitenrelaas in het voorgaande hoofdstuk is per actor de interactie met de gemeente beschreven. Tijdens elk interview is met betrokkenen gesproken over hun observaties ten aanzien van het handelen van de gemeente en wat dit betekent voor het toekomstig handelen van de gemeente. Zoals eerder aangegeven is het conceptrapport voor een feitelijke check voorgelegd aan de gemeente Staphorst. Enkele passages, waaronder ook de passages die in dit hoofdstuk staan, zijn ook voorgelegd aan KOZP, Amnesty International en het sintcomité. Aangezien dit hoofdstuk over hun observaties gaat, zijn hun tekstuele wijzigingen overgenomen door de onderzoekers, ook als er bijvoorbeeld vanuit de gemeente Staphorst een andere kijk op de gang van zaken is.

Observaties door de vertegenwoordigers van gemeente Staphorst

Er overheerst bij de betrokkenen van de gemeente een dubbel gevoel. Enerzijds is er tevredenheid dat er in een relatief korte periode, in grote gezamenlijkheid, enorm veel werk is verzet om de demonstratie en de intocht in goede banen te leiden. Volgens betrokkenen is alles wat binnen het vermogen van de gemeente lag, gedaan en zijn alle zeilen bijgezet om de demonstratie en de intocht gelijktijdig en naast elkaar doorgang te laten vinden. Men is positief over de interne samenwerking (bestuurlijk en ambtelijk) en de inzet. Ook is men positief over de samenwerking met de politie en het OM. Een respondent zegt: er is schouder aan schouder gewerkt.

Anderzijds is er het besef en de teleurstelling dat ondanks de voorbereidingen de uitkomst niet is geweest waarop was ingezet. Vanwege de veiligheid van de demonstranten en kinderen is de demonstratie voortijdig beëindigd. De voorbereidingen zijn onvoldoende gebleken om het demonstratierecht te kunnen borgen. Slechts één van de twee gemeentelijke doelen voor de dag is gehaald. Alleen de sintintocht is doorgegaan zoals van tevoren bedacht.

Verschillende gemeentelijke respondenten hebben uitgesproken echt verrast te zijn geweest door de grimmigheid en agressie op de dag zelf bij de afrit van de A28. Dit had men niet zien aankomen. Ook zijn betrokkenen verrast over de brede steun vanuit de inwoners voor degenen die ervoor gezorgd hebben dat de demonstratie afgeblazen moest worden. Door het verloop zijn er alleen maar verliezers, constateren verschillende respondenten. Het doel van KOZP om Staphorst zwarte piet vrij te maken is niet gehaald. Sterker nog, de aversie tegen het opleggen van verandering van het uiterlijk van zwarte piet van buitenaf, is eerder toegenomen. De suggestie hierbij dat er in Staphorst sprake zou zijn van discriminatie, valt slecht bij de inwoners, aldus een aantal vertegenwoordigers van de gemeente. Regelmatig klinkt de overtuiging dat de route van dialoog met gesprekken over het veranderen van het uiterlijk van zwarte piet voor 2023, in de context van Staphorst, het gewenste resultaat voor KOZP had kunnen opleveren. Andere verliezen zijn dat, ondanks de inzet van de gemeente, het gewenste resultaat is uitgebleven en de gebeurtenissen negatief bijdragen aan het imago van Staphorst.

Met betrekking tot leerpunten, geven de gemeentelijke respondenten een aantal concrete suggesties die betrekking hebben op de gemeentelijke processen. De vergunningsaanvraag voor het organiseren van de sintintocht zou tijdiger kunnen plaatsvinden en ook zouden de afspraken over de voorwaarden over het uiterlijk van zwarte piet beter kunnen. Ook is

opgemerkt dat het vastleggen van het besluitvormingsproces verbeterd kan worden door te werken met een notulist die goed ingevoerd is in het werk van de driehoek en in crisissituaties. Kijkend naar de (nabije) toekomst, geeft een aantal mensen expliciet aan dat een dergelijke situatie als op 19 november niet herhaald zou moeten worden. Over de manier waarop dat zou moeten, vinden de gemeentelijke respondenten het lastig om aan te geven welke koers de gemeente zou kunnen varen. Dialoog voeren met betrekking tot het uiterlijk van zwarte piet in Staphorst zal lastig zijn, nu de meningen hierover sterk gepolariseerd zijn en het doorvoeren van aanpassingen opgevat kan worden als zwichten voor druk van buitenaf.

Observaties sintcomité

Het sintcomité heeft het gevoel dat de gemeente KOZP te veel ruimte heeft gegeven. Door de demonstratie toe te staan, was dit bijna een uitnodiging van de gemeente om te komen demonstreren in de ogen van de vertegenwoordigers van het comité. Ook is de reactie van de gemeente als overdreven ervaren. Het feit dat er een grote politiemacht is ingezet, kan bijvoorbeeld worden ervaren als 'vragen om agressie'. Er wordt tijdens het interview tevredenheid geuit over het feit dat KOZP is tegengehouden en dat de kinderen op het Marktplaatsplein niets gemerkt hebben. Er is waardering dat de burgemeester is gekomen om sint te ontvangen en dat de burgemeester de demonstratie heeft afgeblazen.

Wat is nu nodig volgens het sintcomité?

In 2023 zal het sintcomité zeer tijdig de vergunning aanvragen bij de gemeente.

Een gesprek met KOZP zien ze nog wel als mogelijkheid. Maar dan willen ze ook dat KOZP open staat om te luisteren, want de aanbieding van het sintcomité om gesprekken te voeren in 2023 is door KOZP niet serieus genomen, in de beleving van het comité.

Observaties KOZP

KOZP verwacht leiderschap van burgemeesters, wethouders en gemeenteraadsleden, door stelling te nemen voor een zwarte pietvrije sintintocht. De verantwoordelijkheid mag volgens hen niet liggen op de schouders van burgers/vrijwilligers van een intochtcomité. Ook verwacht KOZP van bestuurders sociale normstelling. In dit geval: het vooraf duidelijk maken dat geweld niet getolereerd zal worden en dat er door de politie op gehandhaafd zal worden. Aan dit leiderschap en de sociale normstelling heeft het volgens KOZP bij de gemeente ontbroken. De gemeente wilde zich niet uitspreken over het afschaffen van zwarte piet. Ook heeft de gemeente verzuimd om te communiceren dat geweld niet getolereerd zou worden.

KOZP voelde zich onder druk gezet om niet te komen demonstreren. KOZP ervoer dat zij verantwoordelijk gesteld werd voor de bedreigingen. In de communicatie met de gemeente heeft KOZP vooral de oproep: 'kom niet' gehoord. KOZP heeft in haar gesprekken met de gemeente onvoldoende ervaren dat de gemeente haar serieus nam. De gemeente stond volgens hen onvoldoende open voor haar adviezen op basis van ervaringen in andere gemeenten. KOZP geeft aan het als een feit te zien dat hun deskundigheid en ervaring niet serieus genomen zijn. Alles wat KOZP had voorspeld is in hun ogen uitgekomen, omdat de gemeente en politie hun adviezen niet hebben meegenomen.

KOZP realiseert zich dat de betrokken ambtenaren een weg moesten vinden in een complexe situatie. Maar KOZP is van mening dat de ambtenaren onvoldoende hun best hebben gedaan op de dingen die er voor hen toe doen. Waar ze in hun ogen wel hun best op hebben gedaan was om KOZP constant te ontmoedigen om te komen demonstreren. Hadden ze maar zoveel energie gestopt in het faciliteren van een veilige demonstratie met alle adviezen die hen door KOZP waren gegeven, geeft KOZP aan.

Het geweld op de dag zelf is ernstig geweest. Dat er een gemeentelijk bestuurder bij de A28 aanwezig was en het 'gewoon laat gebeuren' ervaren ze als dat het gemeentebestuur erbij staat met een houding van 'dan hadden jullie niet moeten komen'. KOZP geeft aan dat de gemeente en politie vooraf, tijdens of achteraf niet adequaat hebben ingegrepen. Vooraf is zelfs tegen hen gezegd: weet dat als je komt demonstreren er 300 zwarte pieten op je wachten. Als de gemeente daarvan op de hoogte was en deze mensen hadden geen kennisgeving voor een demonstratie gedaan, had de gemeente en politie hierop moeten handelen in de ogen van KOZP.

De telefonische aankondiging van het noodbevel met betrekking tot het afgelasten van de demonstratie is zonder verdere toelichting meegedeeld, aldus KOZP. Bij het terugbellen met een verzoek om meer informatie is alleen de boodschap van het noodbevel en de beëindiging van de demonstratie herhaald. De telefoon werd opgehangen toen KOZP meer vragen wilde stellen en instructies wilde vragen met betrekking hoe verder te handelen in deze situatie. De mensen van KOZP stonden bij Meppel en voelden zich aan hun lot overgelaten met steeds meer en meer vijandig publiek om zich heen.

Dat de gemeente hen in hun beleving pas op de dinsdag na de intocht benaderde voor een gesprek heeft KOZP niet als welgemeende belangstelling ervaren; ook omdat in de afgegeven statements wel aandacht uitging naar Amnesty International en niet naar KOZP.

Wat is nu nodig volgens KOZP?

KOZP vindt Staphorst een belangrijke plaats. Wanneer daar het gesprek gevoerd kan worden over zwarte piet en racisme, dan kan dit een voorbeeld worden in de regio en voor andere regio's in het land waar de intocht nog met zwarte pieten plaatsvindt. Wat nu nodig is in de ogen van KOZP, is een manier vinden om opnieuw met elkaar in contact te komen en alsnog het gesprek te voeren.

In reactie aan de onderzoekers na het voorleggen van een aantal concept teksten voor dit rapport aan KOZP, geeft KOZP aan wat er wat hun betreft moet gebeuren. In de woorden van KOZP⁴⁹ gaat het om:

1. Erkennen dat ze ons hebben gefaald (gemeente en politie). Ze hebben gefaald om het demonstratierecht te beschermen en hebben daardoor hun publieke verantwoordelijkheden verzaakt.
2. Publieke excuses expliciet aan Amnesty en aan KOZP.
3. Genoegdoening. De mensen die ons gewelddadig hebben bejegend en bijgedragen hebben aan het schenden van ons demonstratierecht moeten gestraft worden.
4. Daar bovenop komt nog dat er dialoog gesprekken georganiseerd moeten worden. Er moeten toezeggingen gedaan worden om herhaling van het drama dat in Staphorst op 19 november is gebeurd in de toekomst te voorkomen.
5. Vergoeding van de (materiële) schade.

Ook geeft KOZP in haar reactie aan zich niet te kunnen vinden in de terminologie van tegendemonstranten, tegenpartij of tegenbeweging om de groep bij de A28 aan te duiden. Het waren relschoppers, vijandig publiek, plegers van strafbare feiten / criminelen, aldus KOZP. Door ze een tegenbeweging te noemen, wordt het geweld dat gebruikt is tegen vreedzame demonstranten gelegitimeerd in hun ogen.

⁴⁹ Waar in de opsomming wordt gesproken van 'ons' wordt dus KOZP bedoeld.

Met betrekking tot het noodbevel geeft KOZP aan dat deze maatregel opmerkelijk genoeg is genomen tegen vreedzame demonstranten en niet tegen het vijandig publiek. Door de demonstratie niet door te laten gaan en wel de festiviteiten te laten plaatsvinden, hebben de relschoppers het idee gekregen dat geweld loont en dat ze hun zin hebben gekregen, aldus KOZP. Hier voegt KOZP aan toe dat op social media overal te zien was hoe trots ze waren dat ze met geweld KOZP uit Staphorst hebben kunnen verdrijven.

Observaties Amnesty International

Amnesty International geeft aan dat de gemeente in haar voorbereidingen de demonstratie door KOZP vooral als een openbare orde en veiligheidsvraagstuk heeft benaderd, terwijl het om de uitoefening van een mensenrecht gaat dat beschermd moet worden. Het doorgaan van de intocht (een evenement) is op gelijke hoogte gezet met de demonstratie (een mensenrecht). Het handelen van de gemeente wekt de suggestie dat het ongestoord doorgaan van het kinderfeest bovenaan stond.

De adviezen en verzoeken van KOZP, met name over het vervoer naar de demonstratie, zijn volgens Amnesty onvoldoende gehoord door de gemeente. Dat vindt zij onbegrijpelijk gezien het geweld tegen vele KOZP demonstraties in voorgaande jaren. De schaal en ernst van de bedreigingen en het geweld tegen vreedzame demonstranten in Staphorst heeft Amnesty ontzet, maar past volgens Amnesty wel in een patroon. De organisatie betwijfelt of de burgemeester zich daarvan voldoende bewust was. Onder druk van bedreigingen en geweld zijn demonstraties van KOZP in vorige jaren verboden of konden alleen doorgaan met zeer strikte regels. Terwijl de groepen mensen die dreigden met geweld alle ruimte kregen. Zo ook in Staphorst, waar een enorme groep mensen zich ongestoord kon verzamelen om met geweld en intimidatie de demonstranten buiten het dorp te houden. Amnesty is kritisch over deze "passieve tolerantie".

De burgemeester had de bedreigingen van KOZP en de oproep om het dorp te verdedigen die in de media werden geuit in de aanloop naar de intocht, moeten afkeuren. Ook over het uitblijven van een veroordeling van het geweld tegen KOZP en Amnesty waarnemers op zaterdag is Amnesty kritisch. Het uitblijven van ondubbelzinnige veroordeling van eigenrichting ziet Amnesty als gevaar voor de democratische rechtstaat.

Verder wijst Amnesty erop dat het beschikbare bestuurlijk instrumentarium niet is ingezet ter regulering van de voorstanders van zwarte piet, bijvoorbeeld door de menigte op de afrit als een spontane demonstratie te beschouwen en hen van de weg te verplaatsen naar een eigen demonstratievak. Er is te veel in tolerantiegrenzen gedacht waardoor de bedreiging en het geweld bij de A28 heeft kunnen doorgaan tot een noodbevel onontkoombaar was. Dat noodbevel was toen bovendien niet gericht op de geweldplegers maar werd uitgevaardigd om de demonstratie van KOZP te verbieden.

Observaties inwoners

Er zijn meerdere interviews met inwoners geweest en hierbij is zowel gesproken met volwassenen als met jongeren (inclusief een aantal jongeren die bij de A28 aanwezig waren), ook is in veel interviews gesproken over wat 'de inwoners van Staphorst' vinden. 'Het gaat erom dat anderen van buiten de mensen in Staphorst niet moeten komen vertellen wat zij moeten doen', is een uitspraak die we in verschillende interviews op de een of andere manier terug hoorden. Inwoners ervoeren de komst van KOZP niet als een demonstratie, maar als een dwingende manier van 'wil opleggen' van buitenaf. Het feit dat de discussie over het uiterlijk van zwarte piet en het sinterklaasfeest nauwelijks leven binnen de Staphorster

gemeenschap, doet daar weinig aan af. KOZP komt over de rug van Staphorst een punt maken voor zichzelf, in de wetenschap dat een demonstratie in Staphorst media-aandacht gaat geven, is de beleving.

In het verlengde hiervan is het faciliteren van de demonstratie door de gemeente ervaren als een vorm van instemming met de zaak van KOZP. In de ogen van de inwoners die we hebben gesproken had de gemeente moeten verbieden om te komen demonstreren en is de gemeente volgens sommigen te ver gegaan door zich in te spannen om de demonstratie mogelijk te maken. De lokale weerstand kennende, was een verbod op z'n plaats geweest. De inspanningen die door de gemeente (en politie) geleverd zijn om de demonstratie doorgang te laten vinden, worden door sommigen buitenproportioneel gevonden ten opzichte van het belang van het onderwerp.

Sommigen vinden dat het risico dat een verbod om te demonstreren juridisch niet stand zou houden, genomen had moeten worden door de gemeente. Met het demonstratieverbod voordat de demonstranten het Marktpllein bereikten heeft de gemeente, volgens sommigen, alsnog juist gehandeld.

Gevraagd naar wat men gemerkt heeft van het handelen van de gemeente, wordt vooral het plaatsen van de camera's op de Stovonde en het Marktpllein genoemd. De oproep van de burgemeester om de demonstratie en de intocht naast elkaar te laten voortbestaan is niet geland; desgevraagd herinnert niemand zich het statement van de burgemeester via de lokale gedrukte media. Jongeren lijken hun informatie niet uit de gedrukte media te halen. Via Facebook en besloten Whatsapp-groepen houden zij zich op de hoogte.

Ook is gesproken over hoe er rond de intocht met het gezag is omgegaan. Desgevraagd geven de inwoners met wie we hebben gesproken aan, dat het eigenlijk niet de bedoeling is dat de gemeenschap het heft in eigen hand neemt en een beslissing vanuit de overheid om de demonstratie te faciliteren dwarsboomt. En dat is ook niet iets dat in Staphorst vaker gebeurt, aldus de respondenten. Maar tegelijk is een aantal mensen tevreden met de uitkomst, waarbij de demonstratie niet doorging.

5 Duiding en analyse van de rol van de gemeente

Nadat in de vorige hoofdstukken de context, het verloop van de gebeurtenissen en de opvattingen van de verschillende respondenten over het handelen van de gemeente is beschreven, wordt in dit hoofdstuk door ons als onderzoekers nader ingegaan op het beeld dat wij hebben gekregen van het optreden van de gemeente. Dit hoofdstuk richt zich op de uitgangspunten die de gemeente Staphorst hanteerde tijdens de voorbereidingen op de sinterklaas intocht in 2022. Hiernaast kijken we ook naar mogelijke blinde vlekken die een rol hebben gespeeld tijdens de voorbereidingen op de intocht en de demonstratie en op de dag zelf.

5.1 Leidende uitgangspunten in het handelen van de gemeente

Op basis van de interviews, documenten en persberichten hebben we de volgende 6 leidende uitgangspunten gedestilleerd die de gemeente Staphorst in onze ogen heeft gehanteerd bij het voorbereiden van de sinterklaasintocht 2022 en de KOZP-demonstratie:

1. *Er spelen de nodige spanningen binnen de Staphorster samenleving – het gemeentebestuur streeft naar draagvlak bij de inwoners en houdt rekening met de eigenheid van Staphorst.*

Tijdens de voorbereidingen op de intocht heerste er een wat gespannen verstandhouding tussen (een deel van) de inwoners en de gemeente. Dit komt door de aanwezigheid van verschillende ‘spannende’ onderwerpen in die tijd, zoals lokale weerstand tegen de huisvesting van statushouders en de boerenprotesten tegen de stikstofmaatregelen. Ook waren er na de onrustige kerstperiode van 2021 zorgen over mogelijke ongeregelheden tijdens de aankomende kerst en oud & nieuw. De fragiliteit ligt in het vinden van een balans tussen besluitvaardig zijn, ook als dit niet per se in lijn is met de wensen van de inwoners, en het behouden van draagvlak in een omgeving waar maatschappelijk onbehagen en anti-overheidsstemmingen een rol spelen. De gemeente Staphorst geeft aan dat de lokale context verschilt van die in andere Nederlandse gemeenten. Staphorst is een hechte gemeenschap, wat veel voordelen kent, maar ook nadelen en beperkingen met zich meeneemt. Een essentieel element hierbij is dat veranderingen die van bovenaf worden opgelegd, niet goed landen. Alhoewel de genoemde spanningen zeker niet uniek zijn voor Staphorst, is zichtbaar dat deze spanningen in de eigenheid van Staphorst een eigen dynamiek krijgen. Bovendien is de nabijheid van bestuurders en de sociale controle in Staphorst groot, wat betekent dat anonimiteit voor bestuurders niet bestaat.

De gemeente probeert problemen op te lossen op een manier die de relatie tussen de gemeente en de inwoners zo min mogelijk schade toebrengt en het anti-overheidsgevoel niet verder versterkt. Dit wordt weerspiegeld in de communicatie van de gemeente met de samenleving, na het aangekondigde protest van KOZP met de nadruk op een gezellig kinderfeest en de voorwaarden waaronder de demonstratie plaatsvindt. Er wordt geen expliciete afwijzing van geweld in deze boodschap meegenomen, ondanks het verzoek van KOZP om dit wel te doen. De gemeente benadrukt richting KOZP dat hun komst kan bijdragen aan de toename van tegenstellingen over zwarte piet en dat er daarom moet worden gekeken naar de voorwaarden waaronder de demonstratie kan plaatsvinden.

De gemeente heeft dit besproken tijdens de eerste driehoeksoverleggen: hoe kunnen we ervoor zorgen dat we zo min mogelijk schade toebrengen aan de relatie tussen gemeente en inwoners⁵⁰?

2. *De tijd nemen, de dialoog aangaan over onderwerpen waarover verschillend gedacht wordt en neutraal zijn als gemeente is de manier om in Staphorst te werk te gaan.*

Een belangrijk uitgangspunt dat we zien in het handelen van de gemeente is dat 'dialoog' essentieel is wanneer maatschappelijke spanningen moeten worden opgelost in Staphorst. De gemeente gelooft misschien wel dat de dialoog de enige weg is om iets te bewerkstelligen in Staphorst. Toen er zicht was op het faciliteren van het gesprek tussen KOZP en het sintcomité, was het dan ook een logische stap voor de gemeente om de partijen bij elkaar te brengen.

Ook heeft de gemeente bewust geen stelling genomen ten aanzien van het uiterlijk van zwarte piet. Tijdens de interviews is meerdere malen door de gemeente benoemd dat de gemeente geen stelling zou kunnen of hoeven nemen ten aanzien van het uiterlijk van zwarte piet, aangezien er geen wet is waarin zwarte piet verboden is. Daarom is dit primair een onderwerp dat in de samenleving opgelost moet worden en is het niet aan de lokale overheid, aldus de geïnterviewden.

Het uitgangspunt van de gemeente lijkt hier vooral te zijn geweest dat ze neutraal wilde blijven en in gesprek met alle partijen, ondanks bijvoorbeeld verzoeken van KOZP om wel stelling te nemen. De gemeente ziet zichzelf primair als verbinder. Ook de rol van de burgemeester is vooral ingevuld als burgervader en verbinder.

De komst van KOZP naar Staphorst is gezien als een externe druk om op korte termijn veranderingen door te voeren. Dit sluit niet goed aan op het uitgangspunt om voldoende tijd te nemen om met elkaar te spreken om tot een oplossing te komen. Het benadrukken hiervan vanuit de gemeente heeft bij KOZP de indruk gewekt dat de gemeente vooral probeerde om de demonstratie te voorkomen.

3. *Demonstratie moet gefaciliteerd worden, want is een grondrecht. En het omgaan met de demonstratie is vooral een openbare orde opgave.*

Binnen de gemeente Staphorst is helder geweest dat de gemeente de verantwoordelijkheid heeft om een demonstratie te faciliteren. Er is, voor zover de onderzoekers hebben kunnen constateren, nooit serieus overwogen om de demonstratie op voorhand te verbieden. Bij de voorbereidingen is primair vanuit de beheersbaarheid van de openbare orde geredeneerd. Er is daarom goed gekeken naar de juiste locatie voor het demonstratievak, de plaatsing van tijdelijke camera's en naar de organisatie en inzet van politiemiddelen om de veiligheid te garanderen. Er zijn veel praktische voorbereidingen getroffen om de demonstratie mogelijk te maken.

4. *De sinterklaasintocht moet doorgaan, want annuleren geeft lokaal weerstand.*

Gegeven de al bestaande spanningen in de samenleving en het sentiment rond de aangekondigde KOZP-demonstratie, was het doorgaan van de sinterklaasintocht een uitgangspunt voor de gemeente. De optie van het intrekken van de vergunning is wel besproken, maar deze optie is niet serieus overwogen.

⁵⁰ Bron: verslag van driehoeksoverleg.

5. *Demonstratie en intocht kunnen gelijktijdig naast elkaar op dezelfde locatie plaatsvinden, mits goed voorbereid.*

Al met al werd het doel van de gemeente om zowel de sinterklaasintocht als de demonstratie veilig naast elkaar te laten verlopen en te zoeken naar verbinding tussen de verschillende partijen, met als gewenste uitkomst dat KOZP en het sintcomité vooraf tot overeenstemming zouden komen. De veiligheidssituatie kreeg veel aandacht en er is veel overleg geweest met alle betrokken partijen om dit doel te kunnen bereiken. Ook in de communicatie werd benadrukt dat beide activiteiten vreedzaam naast elkaar zouden gaan verlopen. Het feit dat kort voor 19 november een positief sentiment werd gehoord vanuit de samenleving (dat KOZP welkom was en dat de inwoners Staphorster rolletjes zouden uitdelen aan de demonstranten), sterkte de gemeentelijke actoren in de verwachting dat beide naast elkaar zouden kunnen plaatsvinden.

6. *Lokale weerstand/tegenactie is te managen met de-escalerend optreden in de voorbereiding en op de dag zelf.*

Tijdens de voorbereidingen op 19 november zijn er verschillende scenario's uitgewerkt, waarbij de gemeente, politie en OM afspraken hebben gemaakt over hoe ze zullen handelen. De gemeente had als belangrijkste prioriteit in deze scenario's om de-escalatie te bewerkstelligen. Om dit te bereiken heeft de gemeente zich ingespannen om in de communicatie vooraf te benadrukken dat de intocht en de demonstratie vreedzaam naast elkaar konden bestaan. En in de voorbereidingen op de dag zelf zijn de-escalerende strategieën ontwikkeld voor elk scenario. Bijvoorbeeld, als de snelweg of afrit geblokkeerd zou worden door tegenacties, wordt de-escalatie nagestreefd door de inzet van de locoburgemeester voor een gesprek met de tegenactie, zoals uiteindelijk gebeurd is bij afrit A28. Als het gesprek geen effect heeft, wordt politieoptreden belangrijk, omdat dan de tolerantiegrenzen zijn overschreden.

De reden waarom de gemeente koos voor de-escalatie als strategie, hangt in onze ogen enerzijds samen met de behoefte om de situatie zo min mogelijk te laten escaleren en anderzijds de relatie met de inwoners niet te schaden, ook met het oog op de kerst- en oud & nieuw-periode die aanstaande was. Die gedachtegang is op zich goed te volgen; je wilt niet door te snel in te grijpen zelf bijdragen aan escalatie. Ons beeld is echter dat de vertaling hiervan bij de afrit van de A28 heeft geleid tot een situatie waarin de tolerantiegrenzen pas overschreden werden bij evident strafbaar gedrag en daardoor vrij ruim waren. Op die manier heeft een grote groep mensen kunnen ontstaan die expliciet de bedoeling had om demonstranten het demonstreren onmogelijk te maken. Toen deze groep eenmaal was ontstaan, was ingrijpen lastig, zo niet onmogelijk geworden.

5.2 **Blinde vlekken**

Naast het beschrijven van de uitgangspunten, is het ook van belang om te identificeren welke blinde vlekken mogelijk een rol hebben gespeeld in het handelen van de gemeente. Een sterke focus op een aantal belangrijke aspecten kan namelijk ook leiden tot blinde vlekken in het handelen; vooral wanneer er onder tijdsdruk gehandeld moet worden, bestaat het risico dat bepaalde zaken of zienswijzen gemist worden. De volgende blinde vlekken menen wij als onderzoekers te hebben gezien in het handelen van de gemeente Staphorst:

1. *Te veel nadruk op 'de manier waarop er in Staphorst gewerkt wordt' en uitgaan van het 'ideale verloop' leidt tot het missen van andere opties en perspectieven.*

Het is opvallend hoe vaak in de interviews, zowel door professionals als door bewoners, werd verwezen naar de manier waarop er in Staphorst altijd gewerkt wordt. Enerzijds laat dit zien dat er een sterke identiteit in Staphorst is en een opgebouwde routine en werkwijze. Tegelijk is het een risico om er bij voorbaat vanuit te gaan dat de dingen altijd gaan zoals te doen gebruikelijk is. Een gesloten gemeenschap en een gemeente die dicht bij die gemeenschap staat, kunnen veel voordelen bieden, maar kennen zeker ook nadelen. Een belangrijk nadeel is dat de gemeente soms te veel focust op "zo doen we het in Staphorst" en problemen 'intern' probeert op te lossen. Dit kan leiden tot een gebrek aan externe perspectieven en een beperkte blik op de risico's.

Zo heeft de keuze voor het aangaan van de dialoog in plaats van te demonstreren niet geleid tot het gewenste resultaat. Hierin heeft wellicht meegespeeld dat KOZP, een externe partij, niet bekend is met de context van Staphorst en zich ook niet houdt aan de manier waarop maatschappelijke spanningen in Staphorst in andere gevallen worden opgelost. En dat de voorbereidingen in een kort tijdsbestek plaatsvonden, met veel spelers die de context van Staphorst goed kennen en maar weinig spelers die een ander perspectief konden inbrengen / kritisch konden reflecteren op de gekozen oplossingsstrategie. Om uit het gebruikelijke perspectief te treden, had de gemeente Staphorst zich meer kunnen verplaatsen in de positie van KOZP om beter aan te kunnen sluiten bij de behoefte van KOZP.

Ook is er wellicht te veel gefocust op één ideaal verloop van de dag: de 'tegenbeweging' zou zich verzamelen bij de afrit van de A28, maar daar zouden de KOZP-demonstranten niet langs komen. Hierdoor was er weinig reden om in te grijpen toen er bij de afrit een grote groep tegenactievoerders stond, ondanks de zichtbare ophopingen en het duidelijke sentiment. Pas toen helder werd dat er een vorm van eigenrichting gaande was bij de afrit van de A28, werd besloten om in te grijpen. Alleen wat het toen voor de politie en de ME moeilijk om de situatie onder controle te krijgen, aangezien deze al flink geëscaleerd was. Er is van tevoren te weinig rekening gehouden met een situatie waarbij sommige demonstranten en/of Amnesty International terecht zouden komen bij de afrit waar de tegenactie plaatsvond. Het lijkt erop dat er een gebrek was aan anticipatie op mogelijke scenario's en dat er te veel vertrouwd werd op het gewenste verloop van de dag.

2. *Onderschatting van de bereidheid tot daadwerkelijk aanwenden van geweld/eigenrichting door de eigen bevolking.*

Het feit dat vertegenwoordigers van de gemeente Staphorst aangaven dat zij verrast waren door het geweld en de eigenrichting bij de A28 laat zien dat hier een blinde vlek heeft gezeten in de voorbereidingen. Het vertrouwen in de eigen inwoners en de ervaringen met gezagsgetrouwheid waren dermate groot dat de signalen die KOZP had afgegeven over het geweld waar ze op andere plekken mee te maken hebben gekregen en de bedreigingen die ze hadden ontvangen rond Staphorst niet zwaar zijn meegewogen in de voorbereidingen. Er is ook geen scenario verkend voor escalatie bij de afrit van de A28. Op die manier is er

wensdenken in de scenario's terechtgekomen, terwijl er wel degelijk aanwijzingen waren⁵¹. Zoals ook al eerder vermeld, is er de afgelopen jaren een verharding en een toename van polarisatie zichtbaar wat als 'aankondiging' kan worden gezien van het gedrag bij de afrit A28 op 19 november 2022.

In de voorbereiding werd wel gewerkt aan scenario's waarin een tegenactie zou komen en/of wellicht een tegendemonstratie zou plaatsvinden, bijvoorbeeld dat de afrit A28 zou worden geblokkeerd en er met eieren en tomaten zou worden gegooid. Ook in de bestuurlijke instrumenten zijn diverse maatregelen voorbereid, zoals de inzet van ME op het Marktpllein, maar voor de situatie bij de A28 was dat minder het geval.

3. Reguleren van geweld en begeleiding van KOZP grotendeels overgelaten aan de politie.

Op een tweetal belangrijke punten is de praktische uitwerking en uitvoering door de gemeente en de driehoek grotendeels overgelaten aan de politie. Ten eerste betreft dit het de-escalerend optreden bij de afrit aan de A28 en ten tweede het begeleiden (of 'begidsen') van de KOZP-bus en volgauto's. En doordat de politie in een SGBO (Staf Grootchalig Bijzonder Optreden) was georganiseerd, waren ook binnen de politie verschillende taken los van elkaar georganiseerd, waarbij er in de driehoek beperkt overzicht was van, of gestuurd kon worden op de inzet van politie. Tijdens de interviews werd hiervan ook aangegeven dat de deelnemers uit de driehoek 'daar niet over gaan', omdat dit aan de specialisten is.

Over het de-escalerend optreden bij de A28 is hiervoor ook al het een en ander geschreven. Een goede uitwerking en daarmee een duidelijkere aansturing van het politieoptreden bij de A28, die ook zou bestaan uit het begrenzen van bijvoorbeeld de omvang en het gedrag van de groep die daar aanwezig zou mogen zijn, had wellicht escalatie kunnen voorkomen.

Met betrekking tot het begeleiden van de KOZP-colonne is tijdens de interviews duidelijk geworden dat daarover voorafgaand geen heldere afspraken zijn gemaakt in de driehoek, maar dat dit aan de specialisten binnen de politie werd overgelaten. De uiteindelijke route die de colonne volgde werd bijvoorbeeld pas op het laatste moment op 19 november met de gemeente gedeeld. En er zijn vooraf geen heldere afspraken gemaakt over de wijze van begeleiding door de politie en hierover bleek op de dag zelf ook nog onduidelijkheid te bestaan⁵². Ook in dit geval had meer sturing vanuit de driehoek / de burgemeester wellicht kunnen bijdragen aan een veiliger verloop van de dag.

⁵¹ Ook wanneer we naar de literatuur kijken, zien we dat er in Staphorst een aantal zaken bij elkaar kwamen die een risico vormen. In het essay 'Onrust begrijpen begint bij anders kijken' van Marnix Eysink Smeets schrijft hij op blz. 22 over de uitkomsten van een analyse van Postmes c.s. naar grootschalige ongeregelheden. Deze kunnen zich voordoen wanneer vijf belangrijke ingrediënten bij elkaar komen: 1) Een bij één of meer specifieke groepen al langer bestaande onderstroom van ongenoegen of onvrede, met een moreel geladen wij/zij-tegenstelling; 2) Een bovenstroom binnen deze groepen van een vergelijkbaar karakter; 3) Een overheid die bij deze publieksgroepen niet of verminderd legitiem wordt gezien; 4) Een geschikte trigger; 5) Gelegenheid en middelen.

⁵² In de gesprekken tussen KOZP en de gemeente heeft KOZP nadrukkelijk gevraagd om politiebegeleiding. KOZP heeft meerdere voorbeelden genoemd over hoe ze begeleid wilden worden van Zwolle naar Staphorst; de begeleiding in de gemeente Den Bosch bij een eerdere demonstratie werd hierbij als voorbeeld genoemd. Van KOZP hebben we begrepen dat zij zich niet goed begeleid hebben gevoeld en dat dit ook heeft meegespeeld bij het feit dat enkele auto's uit de colonne raakten en via de A28 naar Staphorst reden. Van Amnesty International hebben we gehoord dat zij nog voor vertrek uit Zwolle uit de colonne werden gehaald door de politie, terwijl deze auto van Amnesty (er waren er meer) juist van plan was geweest om met de colonne mee te rijden. Maar hoe dit precies is gegaan, is niet het onderwerp van dit onderzoek.

4. Perspectief op veiligheid en openbare orde drukte het perspectief van het uitdragen van grondrechten naar de achtergrond.

Ondanks dat bij de uitgangspunten wordt aangegeven dat de gemeente zich er terdege van bewust was dat het demonstratierecht van groot belang is en dat zij de demonstratie ging faciliteren, hebben we in de gesprekken gemerkt dat de focus hierbij met name lag op het 'technisch faciliteren' en op de openbare orde aspecten. Door het evenement van de sint-intocht op één lijn te stellen met het demonstratierecht door telkens te benadrukken dat beide activiteiten naast elkaar zouden moeten plaatsvinden, kwam onvoldoende het rechtstatelijke perspectief naar voren, waarbij het erom gaat dat de grondrechten van de demonstranten van zwaarwegend belang zijn en op een andere manier gewogen zouden moeten worden dan de sinterklaasintocht. In die zin is het uitdragen van het belang van de grondrechten naar de achtergrond verschoven en een blinde vlek in de aanpak geweest, ondanks dat de gemeente wel degelijk moeite heeft gedaan om de demonstratie te faciliteren.

6 Adviezen aan de gemeente Staphorst

In de vorige hoofdstukken zijn zo feitelijk mogelijk de gebeurtenissen op een rij gezet en zijn vervolgens de opvattingen van de diverse betrokkenen over het handelen van de gemeente weergegeven. Vervolgens is in het voorlaatste hoofdstuk de analyse van de onderzoekers beschreven van de uitgangspunten en mogelijke blinde vlekken van de gemeente die een rol hebben gespeeld rond de sintintocht en de aangekondigde demonstratie van KOZP. In dit laatste hoofdstuk geven we een aantal adviezen aan de gemeente Staphorst. We doen dat in de vorm van suggesties en opties. We geven dus niet één advies, maar schetsen verschillende mogelijkheden, die de gemeente zelf kan beoordelen en wegen in de zoektocht naar de juiste weg om met maatschappelijke tegenstellingen en met de figuur van zwarte piet om te gaan in Staphorst. Juist omdat het bepalen van de koers hierin in Staphorst een samenspel zal zijn van zowel ambtelijk, bestuurlijk en politiek overleg als van overleg met de inwoners, lijkt het ons van belang om voor deze interactie en afwegingen voldoende ruimte te laten.

Voordat we ingaan op de adviezen, is het passend om eerst aan te geven dat het altijd makkelijk is om met de kennis van nu te oordelen over een eerdere situatie, in dit geval de omstandigheden rond de voorgenomen demonstratie van KOZP. In de interviews hebben we meerdere mensen ook horen zeggen dat het ‘achteraf makkelijk praten is’ en ‘van achteren kijk je de koe in de kont’. Tegelijk is het doel van dit onderzoek dat de gemeente kan leren van wat er gebeurd is. De adviezen zijn dus geen oordeel over hoe het in oktober en november 2022 is verlopen, maar gericht op voorkomen van herhaling en op mogelijke verbeteringen in de (nabije) toekomst.

Ook is belangrijk om hier nogmaals te vermelden dat er in relatief korte tijd veel op de relatief kleine gemeente Staphorst afkwam nadat de KOZP-demonstratie werd aangekondigd. Er is in die paar weken door velen binnen en buiten de gemeente hard gewerkt en er zijn lange dagen gemaakt. Tegelijkertijd hebben ook vrijwilligers van KOZP geïnvesteerd in het dialoogproces en in het zo veilig en democratisch mogelijk laten verlopen van de demonstratie op 19 november. En deze periode heeft ook een wissel getrokken op de leden van het sintcomité van Staphorst, die zich ook op vrijwillige basis inzetten voor een evenement voor de jeugd van Staphorst. Zij voelden zich overvallen door de dynamiek die op gang kwam naar aanleiding van de aankondiging om tijdens de intocht ook zwarte pieten (al dan niet met stipwerkstippen) in te zetten.

Tegen deze achtergrond kunnen de adviezen die we hieronder geven voor de komende periode gelezen worden. Voordat we de specifieke adviezen met betrekking tot zwarte piet geven, zullen we een aantal bredere adviezen geven over hoe (de gemeente) Staphorst om zou kunnen gaan met ‘schurende onderwerpen’. Dit doen we omdat uit de gesprekken duidelijk is geworden dat het ongenoegen in de samenleving breder speelt. Er zijn ook andere thema’s waarbij de opvattingen van een deel van de Staphorsters in botsing (kunnen) komen met de opvattingen en voornemens van anderen, of dat nu de overheid is, een belangengroepering of een andere organisatie.

6.1 Adviezen over het omgaan met ‘schurende onderwerpen’ in het algemeen.

Tijdens de gesprekken over de periode rond de sinterklaasintocht in Staphorst op 19 november 2022, hebben we van veel kanten gehoord dat het voor de meeste inwoners van

Staphorst eigenlijk helemaal niet ging om de figuur van zwarte piet. De boosheid die loskwam na de aankondiging van de KOZP-demonstratie was breder en had vooral te maken met het feit dat er mensen 'van buiten' naar Staphorst wilden komen om aan de Staphorsters te vertellen dat ze iets verkeerd doen en daarbij eisen stellen dat er zaken gaan veranderen in Staphorst.

Staphorst heeft al decennia te maken met beeldvorming en stereotypering⁵³. Sinds de jaren '60, waarin in grote delen van Nederland een proces van ontkerkelijking en ontzuiling werd ingezet, is Staphorst in de media en in de volksmond neergezet als 'toonbeeld van achterlijk en middeleeuws Nederland'. De polio-epidemie in de jaren '70, waarbij in Staphorst vijf kinderen om het leven kwamen, leverde ook veel negatieve aandacht voor Staphorst op. En een artikel over Staphorst in tijdschrift Panorama heeft in de jaren '70 geleid tot de oprichting van 'Stichting Staphorst', een stichting die de positieve kanten van Staphorst wil laten zien. Ook meer recent, tijdens de coronapandemie, wisten de media Staphorst goed te vinden wanneer het ging om hoe 'christelijk Nederland' omging met de pandemie. Dit terwijl Staphorst slechts een van de vele plaatsen is, waar op deze manier wordt samengeleefd.

Het gevoel in Staphorst dat we terug hebben gekregen uit de interviews is dat er met twee maten gemeten wordt. Alles wat 'modern' en 'links' is, krijgt veel aandacht in landelijke politiek en media en de levenswijze in dorpen zoals Staphorst wordt alleen als karikatuur neergezet, waarbij vooral het beeld van een bekrompen en achterlijke gemeenschap wordt neergezet.

Hiernaast is in Staphorst in de laatste jaren ook een groeiende ontevredenheid met de (landelijke) overheid te zien, die ook in de interviews regelmatig benoemd is. Zoals ook elders in het land, hebben de coronamaatregelen het vertrouwen in de overheid flink doen afnemen. Mensen die ervoor kozen om zich niet te laten vaccineren voelden zich als tweederangsburgers behandeld, omdat er veel restricties golden wanneer je geen QR-code kon laten zien. Dit beeld werd nog versterkt doordat Staphorst daarbij ook nog vrij vaak zelf negatief in beeld werd gebracht, bijvoorbeeld omdat in kerken nog veel mensen bij elkaar kwamen, gebruikmakend van de vrijheid van religie (art. 6 Grondwet). In Staphorst zijn ook demonstraties gehouden tegen de coronamaatregelen, terwijl het dorp geen traditie heeft met het organiseren van demonstraties.

Naast corona speelt ook de stikstofkwestie in Staphorst. Ook agrariërs uit Staphorst maken zich zorgen over de toekomst van hun bedrijf. Een deel van hen heeft ook regelmatig deelgenomen aan de 'boerenprotesten', onder andere door middel van deelname aan een blokkade van de A28. Gecombineerd met nieuwsberichten over hoe Groningers door de overheid zijn behandeld rond de gevolgen van de gaswinning en hoe slachtoffers van de kinderopvangtoeslagaffaire zijn behandeld, is het vertrouwen in de (landelijke) overheid fors gedaald, zo horen we terug in de interviews. In Staphorst is bij de recente verkiezingen voor de Provinciale Staten bijna 30% van de stemmen uitgebracht op BBB, waarmee die partij bij deze verkiezingen bijna net zo veel stemmen kreeg als de SGP in Staphorst.

De vrees om eenzijdig of slecht te worden afgeschilderd in de pers of de politiek is niet erg groot onder de Staphorsters hebben we gehoord; zij zijn wel gewend dat er op een bepaalde manier geschreven wordt en ze accepteren dit als een gegeven.

⁵³ Zie bijvoorbeeld <https://meppelecourant.nl/staphorst/lemand-van-buiten-komt-wel-even-vertellen-hoe-het-moet-No-way-28065525.html>

Vrijwel alle gesprekspartners plaatsen de reactie vanuit de Staphorster bevolking op de aankondiging van de KOZP om te komen demonstreren in deze context. En daarmee zeggen ze dat het dus eigenlijk niet om de figuur van zwarte piet ging, want in Staphorst is er niet een erg lange of breed gedeelde traditie in het vieren van sinterklaas. Het gaat veel meer om een gemeenschap die zich niet (meer) gewaardeerd voelt om de bijdrage die ze levert aan de economie en de samenleving, maar vooral eenzijdig wordt weggezet.

Tijdens de interviews hebben we gehoord dat op de momenten waarop deze ervaren ongelijkheid zichtbaar is, ook de boosheid van de Staphorsters hierover naar buiten komt. Bijvoorbeeld bij de boerenprotesten, maar daarvoor geldt dat de Staphorsters deelnemen aan een demonstratie elders. Rond KOZP was het anders, hier had een 'linkse groepering uit Amsterdam' Staphorst bewust uitgekozen om een boodschap over te brengen, terwijl er geen wettelijk verbod geldt ten aanzien van zwarte piet. En daardoor was dit een gelegenheid om de boosheid heel rechtstreeks te uiten, in de ogen van de geïnterviewden.

Aangezien deze situatie dus breder speelt dan alleen rond zwarte piet, kan verwacht worden dat ook op andere onderwerpen er een situatie kan ontstaan waarbij de bevolking van Staphorst zich opstelt tegenover de overheid of een andere partij. In november 2022 is ook zichtbaar geweest dat er bij een inspraakavond over de huisvesting van statushouders in voormalig Hotel Waanders een groot aantal Staphorsters aanwezig was die niet als direct omwonenden zijn te kwalificeren. De beleving van een aantal van de geïnterviewden hierbij was dat er niet alleen een grote groep voornamelijk mannen op de inspraakavond af was gekomen, maar dat deze groep zich ook vrij intimiderend gedroeg⁵⁴. Dat voorbeeld laat zien dat tegenstand vanuit de bevolking ook op andere thema's voorzienbaar is.

Daarom geven we een aantal adviezen en opties die vanuit de gemeente zouden kunnen worden ingezet om het omgaan met 'schurende onderwerpen' zo te benaderen dat de uitgangspunten van de rechtsstaat en de spelregels van de democratie zo goed mogelijk gewaarborgd zijn.

Uitgangspunt van de democratie, en zeker van de Nederlandse traditie van het smeden van politieke coalities om meerderheden te bereiken, is dat er samengewerkt wordt tussen partijen die het zeker niet over alles eens zijn, maar door middel van het sluiten van compromissen proberen om zoveel mogelijk belangen mee te wegen in de besluitvorming, ook die van minderheden. Dit politieke systeem kan worden ervaren als ondoorzichtig (bijvoorbeeld doordat er politieke afspraken worden gemaakt achter gesloten deuren), ingewikkeld (in de gedecentraliseerde eenheidsstaat heeft elke bestuurslaag eigen rollen en verantwoordelijkheden) en ook frustrerend (want niemand zal snel 100% zijn zin krijgen) vanuit het perspectief van de inwoner. Toch staat of valt de stabiliteit van Nederland met de mate waarin er hier op een vreedzame en eigentijdse manier invulling aan wordt gegeven. Maatschappelijke en politieke (in)stabiliteit zijn bijvoorbeeld belangrijke vestigingsfactoren voor bedrijven en daarmee belangrijk voor de economische vitaliteit op lange termijn.

Het feit dat een flink aantal geïnterviewden die werkzaam zijn binnen de overheid aangaven dat ze oprecht geschrokken waren van de intimidatie en eigenrichting die heeft plaatsgevonden bij de afrit van de A28, laat zien dat er de laatste tijd iets veranderd is in de manier waarop er in een deel van Staphorst met het gezag en met het uiten van onvrede wordt omgegaan. Deels kan dat te maken hebben met de situatie dat Staphorsters de

⁵⁴ <https://meppelercourant.nl/staphorst/Staphorsters-zitten-niet-te-wachten-op-statushouders-in-hotel-Waanders.-Jullie-laten-je-de-gek-aansteken-door-het-zooitje-in-Den-Haag-28034791.html>

afgelopen jaren meer aan den lijve zijn gaan ervaren welke gevolgen overheidshandelen heeft (coronapandemie, stikstofproblematiek) en deels kan het ook te maken hebben met het feit dat landelijk het protest tegen overheidsmaatregelen is veranderd en is verhard. Los van de achterliggende redenen kunnen we constateren dat het best uitdagend zal zijn om, nadat de inwoners hebben ervaren dat vrij vergaande acties effect sorteren (of dat nu bij een snelwegbezetting is of tijdens het ‘weten van KOZP’ uit Staphorst), de ‘geest weer in de fles’ te krijgen.

Wat binnen Staphorst hierin nog meespeelt is dat er verschillende gezagslijnen lijken te spelen; naast het gezag van de overheid, is er ook een duidelijke gezagsrelatie met de kerken in Staphorst en daarnaast zijn er binnen de gemeenschap sleutelpersonen die een belangrijke rol spelen in het vertalen van verschillende gezagslijnen naar wenselijk handelen. Omdat dit mensen zijn die de gemeenschap goed kennen, speelt sociale controle hierbij ook een rol. Het inzetten van de ‘stewards’ om vernielingen en geweld rond oud en nieuw te voorkomen is een mooi voorbeeld van hoe er in Staphorst een samenspel kan zijn om Staphorst veilig te houden en om grenzen aan te geven richting de jongere generatie.

In het omgaan met de ontstane situatie, waarbij intimidatie en eigenrichting mee zijn gaan spelen, is het van belang dat vanuit de gemeente Staphorst in samenspraak met de bevolking en de sleutelpersonen een goede strategie wordt bepaald en dat hierover ook helder wordt gecommuniceerd met de inwoners. De volgende opties en overwegingen kunnen hierbij ingezet worden.

1. *In contact treden over wat er echt speelt*

- Wanneer er ‘schurende onderwerpen’ spelen, is het verstandig om goed te kijken naar de communicatie met de verschillende belanghebbenden. Een manier om dit te doen is om de zorgen van betrokkenen in kaart te brengen, te analyseren wat er schuurt, om vervolgens transparantie en perspectief te bieden. Deze manier van werken wordt ‘dilemmalogica’ genoemd⁵⁵. Het is een manier van werken die overheden helpt om weg te blijven van het steeds opnieuw uitleggen van het eigen verhaal, maar in plaats daarvan aansluiting te zoeken bij de zorgen en zienswijzen die bij burgers of andere spelers leven en ook laten zien in welke positie de overheid zich bevindt. Die transparantie over de dilemma’s en afwegingen kan helpen om onder de bevolking begrip te kweken voor een uitkomst.
- Los van een concreet onderwerp (want dan loopt de druk al snel op), is het ook een optie om met de inwoners in gesprek te gaan over hoe er in Staphorst omgegaan wordt met ‘invloeden van buitenaf’ en ‘schurende onderwerpen’; hierbij gaat het vooral om het stimuleren van reflectie. Op die manier kan bijvoorbeeld blijken dat het niet om simpele tegenstellingen gaat (stad vs. platteland), maar dat ook in Staphorst veel verschillende verhalen en opvattingen en zorgen bestaan. Door hierover in gesprek te zijn, wordt een basis gelegd voor de manier waarop Staphorst om wil gaan met lastige thema’s. Wanneer er zich vervolgens een situatie voordoet waarbij de druk oploopt, kan op die basis worden voortgebouwd. In dit kader zouden er bijvoorbeeld reflectiesessies kunnen worden georganiseerd (in samenspraak met inwoners en sleutelpersonen) over:
 - Hoe behoudt Staphorst de positieve kanten van de hechte gemeenschap die het dorp is en wat zijn mogelijke negatieve kanten hiervan waarbij alertheid geboden is?

⁵⁵ <https://www.communicatierijk.nl/vakkennis/dilemmalogica/wat-is-dilemmalogica>

- De gevoelde zorgen over de toekomst en de ervaren achterstelling ten opzichte van andere groepen in de samenleving. Wat zijn de reële zorgen van verschillende groepen Staphorsters? Hoe kunnen we omgaan met veranderingen die op ons afkomen en hoe gaan we samen naar de toekomst?
- Hoe verhouden we ons tot onze normen en waarden? Welke waarden zijn met elkaar in overeenstemming en welke kunnen met elkaar botsen? En hoe kunnen verschillende (grond)rechten botsen en hoe kun je daarmee om gaan? Hoe verhouden die zich tot de buitenwereld en hoe reageren we vanuit onze waarden op de buitenwereld?
- Hoe kijken verschillende delen van de gemeenschap terug op het omgaan met de KOZP-demonstratie in 2022? Is er ruimte voor bezinning en reflectie op het feit dat het demonstreren onmogelijk is gemaakt? Wat heeft dit betekend voor de beeldvorming over Staphorst en haar inwoners? En hoe kijken we erop terug dat een deel van de bevolking het recht in eigen hand heeft genomen en de overheid heeft gepasseerd?

2. *Vanuit de overheid duidelijkheid geven over grenzen binnen de democratie*

De (lokale) overheid stelt de kaders ten aanzien van de manier waarop samengeleefd wordt. De overheid is er om de waarden die in de (grond-)wet zijn vastgelegd te garanderen en te beschermen. Wanneer mensen tegen de wet ingaan, treedt de overheid op en op die manier beschermt zij anderen. Zij organiseert ook het democratisch proces en houdt hierin zoveel mogelijk rekening met de wensen van de lokale bevolking. Maar er zitten grenzen aan wat er lokaal kan worden bepaald en er zijn grenzen aan in hoeverre de stem van de lokale bevolking meegenomen kan worden in besluitvorming. De democratische spelregels, waarbij de volksvertegenwoordigers op verschillende niveaus de politieke besluiten nemen, zijn van groot belang voor de stabiliteit van het land. Er is hierbij zeker kritiek op het overheidshandelen mogelijk, mits het geweldloos en binnen de wet is.

Het is daarom aan de overheid om de spelregels ondubbelzinnig helder te maken wanneer er hierover verwarring ontstaat. Vanuit de historie zijn er in Staphorst werkwijzen ontstaan waarmee er tussen de gemeenschap en de overheid wordt samengewerkt aan de ontwikkeling van Staphorst. Veel van deze werkwijzen zijn impliciet en hebben lang goed gefunctioneerd. Maar het lijkt erop dat het op dit moment in Staphorst nuttig kan zijn om dit expliciet te maken om te voorkomen dat er patronen ontstaan waarbij het gezag van de overheid ondermijnd wordt⁵⁶.

3. *Uitgangspunten die kunnen helpen bij het helder aangeven van de grenzen zijn:*

- De vrijheid die de een heeft, geldt ook voor een ander. De rechten die Staphorsters hebben, gelden ook voor anderen. En de grenzen die voor anderen gelden (geen eigenrichting, geen agressie en geweld, intimidatie enz.), gelden ook voor Staphorsters.
- De openbare ruimte is er voor iedereen, niet alleen voor de lokale bevolking.
- Grondrechten zijn van groot belang en gelden voor iedereen. In Staphorst wordt bijvoorbeeld veel waarde gehecht aan de vrijheid van onderwijs, er zijn veel bijzondere scholen in Staphorst die ook volledig door de overheid worden betaald en beschermd

⁵⁶ Zie bijvoorbeeld hoe in het signalement van de [Raad voor het Openbaar Bestuur \(ROB\) 'Gezag herwinnen'](#) (2022), o.a. op pagina 10, wordt gesproken over het normatieve karakter van het handelen van het openbaar bestuur.

worden door de vrijheid van onderwijs (art. 23 Grondwet). En van oudsher wordt er in Staphorst wellicht minder waarde gehecht aan het demonstratierecht (geborgd in art. 9 van de Grondwet). Maar de Grondwet is geen keuzemenu waaruit gekozen kan worden. Alle rechten staan op gelijke voet en kunnen niet terzijde worden geschoven.

- Ondanks dat er geen hiërarchie zit in de verschillende artikelen van de Grondwet, is het geen toeval dat artikel 1 van de Grondwet de gelijkwaardigheid van alle mensen benoemt en discriminatie verbiedt. Bij het actief uitdragen van de grondrechten is, naast bijvoorbeeld de vrijheid van religie, ook het verbod op discriminatie van groot belang.
- Ook het stelselmatig en expliciet afwijzen van intimidatie of geweld en daar helder op reageren wanneer hier sprake van is, zijn belangrijke waarden om uit te dragen. Hier ligt ook een rol voor de burgemeester weggelegd, gezien de openbare orde-portefeuille. Naast burgervader is de burgemeester ook degene die de grenzen aangeeft. Welk gedrag is wel / niet acceptabel? In de afgelopen decennia hebben burgemeesters hiertoe ook meer bevoegdheden tot hun beschikking gekregen. De twee rollen kunnen hand in hand gaan. Naast empathie is er ook de begrenzing. Het belang van de inwoners staat vaak voorop, maar begrenzing en duidelijkheid scheppen ook orde. In het handelingsrepertoire van de burgemeester ligt voor veel burgemeesters de voorkeur bij de rol van burgervader, maar als het nodig is (bijvoorbeeld wanneer het gaat om het beschermen van een grondrecht van een groep mensen) is het belangrijk om ook de rol van 'ordebewaker' te vervullen.
- Ook de gemeentelijke kanalen (website, brieven, persberichten, campagnes over Staphorst e.d.) kunnen benut worden om actief de democratische waarden uit te dragen. Bijvoorbeeld op de website van de gemeente wordt het demonstratierecht op het moment van schrijven van dit rapport behoorlijk eenzijdig belicht, met een nadruk op wat er allemaal moet gebeuren door een organisator en op wanneer een demonstratie verboden mag worden door de gemeente. Door ook via deze kanalen het belang van de grondrechten voorop te stellen in de uitingen, wordt ook een signaal aan de gemeenschap afgegeven.

4. Depolarisatie als doelstelling

Zoals in het eerste hoofdstuk over de context al is aangegeven, is er naar aanleiding van eerdere ervaringen met polariserende thema's binnen Nederlandse gemeenten al best veel uitgedacht en ontwikkeld over hoe met polarisatie omgegaan kan worden. De achterliggende gedachte hierbij is dat het goed is om het oneens te zijn en elkaar scherp te bevragen, maar dat te scherpe polarisatie en wij-zij-denken niet bijdragen aan het vinden van een oplossing waarbij rekening wordt gehouden met iedereen en niet alleen met de meerderheid. Vergaande polarisatie kan ook leiden tot radicalisering en extremisme; daarom is het van belang om te werken aan 'depolarisatie' waar dat nodig is. De depolarisatie-aanpak, ontwikkeld door Bart Brandsma en toegelicht in hoofdstuk 1, biedt een manier van kijken die kan helpen bij het bepalen van een strategie. Het voorkomen van het onbedoeld aanwakkeren van polarisatie is hierbij een belangrijk uitgangspunt, net als het vanuit de overheid ruimte blijven bieden voor nuance en voor de 'middenpositie', waarbij er begrip is voor de zorgen en wensen van de ene groep, maar ook voor die van de andere groep. En waarbij de 'zwijgende meerderheid' de ruimte voelt ook niet te hoeven kiezen tussen vóór of tégen.

Ook de stroming die zich 'Deep Democracy' noemt kan hier inspiratie voor bieden. Deep democracy gaat over besluitvorming zonder conflicten uit de weg te gaan, ruimte laten voor

tegenstellingen en aandacht en waardering voor andere opvattingen⁵⁷. Elementen en werkvormen vanuit deep democracy zouden kunnen helpen om met de inwoners van Staphorst stappen te maken van een probleemgeoriënteerde situatie waarin wij-zij-denken snel aanwezig is, naar een situatie waarin er samen gezocht wordt naar oplossingen en naar goede en democratische manieren van samenleven en samenwerken.

Tot slot zou ook gekeken kunnen worden naar het inzetten van geweldloze communicatie⁵⁸ als manier van communiceren over gevoelige onderwerpen of conflicten. Bij geweldloze communicatie gaat het erom dat deelnemers aan het gesprek spreken vanuit hun eigen waarnemingen, beleving en behoeften en ruimte laten voor de ander om hier vanuit de eigen behoeften op te reageren. Deze manier van communiceren zou bijvoorbeeld vanuit de overheid in algemene zin ingezet kunnen worden, maar ook tijdens een dialoog met inwoners gericht ingezet kunnen worden.

6.2 Adviezen over het omgaan met de maatschappelijke spanningen rondom zwarte piet.

Naast de hierboven beschreven adviezen en overwegingen over hoe Staphorst een basis kan leggen voor het omgaan met ‘schurende onderwerpen’, geldt voor de kwestie rond zwarte piet dat de inzet vanuit de gemeente en andere overheidspartners erop gericht zou moeten zijn om een escalatie zoals bij de A28 heeft plaatsgevonden in 2022, in de toekomst te voorkomen. Hieronder schetsen we twee routes die het risico op herhaling kunnen verkleinen. Bij de eerste gaan we ervanuit dat de situatie van een intocht met zwarte pieten en een demonstratie van KOZP in Staphorst zich zou herhalen en bij de tweede route beschrijven we een aantal manieren waarop de angel eventueel al eerder uit het conflict kan worden gehaald zodat op die manier de kans op herhaling wordt verkleind.

Herhaling van de situatie van 2022?

Indien de situatie van 19 november 2022 zich zou herhalen (als er dus nog steeds zwarte pieten in de intocht in Staphorst zijn en KOZP opnieuw aankondigt om te komen demonstreren), zou de gemeente samen met de driehoekspartners er met behulp van nieuw te ontwikkelen scenario’s alles aan moeten doen om de kans op escalatie (gebruik van intimidatie, geweld, eigenrichting) te minimaliseren. De volgende elementen kunnen hierbij gebruikt worden:

- In het algemeen is het van belang dat vanuit de overheid het rechtsstatelijke perspectief leidend zal zijn, naast het operationeel perspectief dat gericht is op beheersbaarheid van de openbare orde. Het rechtsstatelijk perspectief betekent hier dat het beschermen van een grondrecht van de ene groep (in dit geval het recht op demonstreren) belangrijker is dan de wens van een andere groep om een evenement te kunnen houden zonder ‘inmenging van buitenaf’. Een ander aspect van dit rechtsstatelijke perspectief is dat het gezag over wat er in de openbare ruimte gebeurt en onder welke condities dat gebeurt bij de overheid ligt. Elke poging om dat te ondermijnen of te dwarsbomen, dient begrenst en tegengegaan te worden.
- In de scenario’s zou, naast een hoofddoelstelling waarbij beide activiteiten naast elkaar kunnen plaatsvinden, ervan uitgegaan moeten worden dat de demonstratie in elk geval doorgang kan vinden. Ook als dat ten koste gaat van het laten doorgaan van de intocht van sinterklaas. Uiteraard kunnen degenen die zich niet kunnen vinden in de boodschap

⁵⁷ Zie bijvoorbeeld <https://deepdemocracy.nl/over-deep-democracy/wat-is-deep-democracy/>

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld <https://www.geweldlozecomunicatie.org/missie>

van een demonstratie een tegendemonstratie organiseren, waarin zij ook door de overheid zullen worden gefaciliteerd. En waarbij, net als bij de oorspronkelijke demonstratie, de overheid eventueel beperkingen op kan leggen met het oog op de openbare orde, volksgezondheid en doorstroming verkeer.

- Bij de te ontwikkelen scenario's kan bijvoorbeeld horen dat er bestuurlijke maatregelen worden ingezet zoals gebiedsverboden, samscholingsverboden of eventueel het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied of het plaatsen van meer camera's op strategische plekken (entrees tot Staphorst).
- Ook het bieden van extra begeleiding en beveiliging van de voertuigen waarmee KOZP naar Staphorst komt, kan hier onderdeel van uitmaken.
- De rol die de burgemeester speelt zou, naast burgervader en spreekbuis namens de inwoners ook moeten worden omschreven als verdediger van grondrechten en begrenzer van ongewenst gedrag. Bij het inzetten van deze rollen zou de eerdergenoemde communicatiestijl 'dilemmologica' kunnen worden toegepast, waarbij transparant is welke waarden hier met elkaar strijden en hoe de burgemeester daarin keuzes maakt en prioriteiten stelt.
- In de periode voorafgaand aan de dag van de intocht en demonstratie zou maximaal ingezet kunnen worden op manieren om de boodschap met betrekking tot het gewenste gedrag door te laten dringen tot de haarvaten van de gemeenschap. Denk hierbij aan een brief aan de kerken, via sleutelpersonen deze boodschap geven, in een helder statement geweld afwijzen en uitleggen welke consequenties het gebruik van geweld zal hebben. Een ronde maken langs een aantal keten om met jongeren te spreken zou hier ook bij kunnen horen.
- De 'afdrank' van 19 november 2022 kan worden gezien als dat degenen die tegen de demonstratie waren en daartoe ondemocratische middelen hebben ingezet 'gewonnen' hebben. In de communicatie bij een mogelijke herhaling zou helder gemaakt kunnen worden dat de sintintocht wordt stopgezet indien er sprake is van intimidatie richting de demonstranten.
- Tot slot is er een aantal meer praktische lessen te trekken uit de manier waarop de gemeente Staphorst zichzelf heeft georganiseerd tijdens de voorbereidingsfase van 19 november. Denk hierbij aan:
 - Vanaf de aankondiging externe hulp inschakelen, denk hierbij aan het inzetten van een ervaren OOV-collega van een gemeente met ruime ervaring met demonstraties en/of voetbalwedstrijden of aan de inzet van crisiscommunicatie-expertise (ook gericht op het omgaan met de online dynamiek). Externe hulp kan ook helpen om goed verschillende alternatieve opties af te kunnen wegen. Eventueel zou over dit type ondersteuning in de veiligheidsregio afspraken gemaakt kunnen worden op voorhand.
 - Een eenduidige werkwijze afspreken binnen het college van B&W met betrekking tot de rollen en taken van de wethouders / locoburgemeesters, bijvoorbeeld over vervanging van de burgemeester in de driehoek.
 - Tot slot is het van belang om in situaties waarin er in korte tijd veel moet worden overlegd en de situatie ook van dag tot dag kan veranderen, voldoende aandacht te besteden een goede verslaglegging van de besprekingen. Dat komt de snelheid en kwaliteit van de besluitvorming waarschijnlijk ten goede.

Aanpassen sintintocht

Een andere route om te voorkomen dat een escalatie rond de intocht van sinterklaas en/of een demonstratie van KOZP nogmaals plaatsvindt, is om ervoor te zorgen dat er in Staphorst geen openbare intocht plaatsvindt waarbij zwarte pieten (en/of met andere specifieke uiterlijke kenmerken) aanwezig zullen zijn en op die manier ervoor te zorgen dat KOZP geen aanleiding meer ziet om naar Staphorst te komen. Aangezien de figuur van zwarte piet geen lange traditie in Staphorst kent, lijkt dit op het eerste gezicht een haalbare route te zijn. Tegelijkertijd is er in 2022 een situatie ontstaan waarbij dit thema symbool is komen staan voor een breder gevoeld ongenoegen in de samenleving. Een structurele verandering kan dus ook tegenstand oproepen vanuit de bevolking.

Het bereiken van een situatie waarbij geen intocht met zwarte pieten in Staphorst zal zijn, is denkbaar op verschillende manieren. Hieronder schetsen we een aantal van de mogelijkheden, met enkele overwegingen:

- Een eerste mogelijkheid is dat het sintcomité uit Staphorst de keuze maakt om de figuur van piet aan te passen. De gemeente kan het comité hier eventueel in ondersteunen vanuit de vraag ‘wat heb je nodig om zo’n stap te zetten?’. Elders in het land hebben sintcomités aanpassingen gemaakt, ook in gemeenschappen die deels vergelijkbaar zijn met Staphorst. Nadat er meerdere jaargangen met confrontaties waren in Urk⁵⁹ en in Volendam⁶⁰, hebben de organisatoren van de intochten de stap gezet naar aanpassingen. Tegelijkertijd is er binnen Staphorst een forse groep die momenteel niet voor aanpassing van het uiterlijk van piet zal zijn, aangezien dit kan worden uitgelegd als ‘zwichten voor het opgelegde standpunt’. Dit kan sociale druk richting het sintcomité opleveren. Het opnieuw opstarten van het dialoogproces tussen KOZP en het sintcomité kan eventueel helpen om toch tot een dergelijke stap te komen. Hierbij is het advies om dat alleen te doen als er voldoende tijd en gelegenheid is om elkaar (offline) te kunnen ontmoeten en te investeren in contact en interesse in elkaars standpunten. Ook meer openbare vormen van dialoog zouden onderdeel van een strategie kunnen zijn, waarbij KOZP bijvoorbeeld met sleutelpersonen binnen de Staphorster gemeenschap in gesprek zou gaan om begrip over en weer te vergroten.
- Als de gemeente (met name de gemeenteraad en het college van B&W) van mening zou zijn dat de angel uit het conflict moet worden gehaald, zonder dat hiervoor naar de vrijwilligers van het sintcomité wordt gekeken, komen we bij een tweede mogelijkheid. De gemeenteraad kan bijvoorbeeld (uiteraard na onderling overleg) besluiten om in Staphorst geen (openbare) intochten toe te staan waarbij zwarte pieten aanwezig zijn. Dat vergt een inhoudelijke stellingname vanuit de gemeente, net zoals bijvoorbeeld ook in de gemeente Groningen is gedaan⁶¹. Naast of in plaats van inhoudelijke argumenten met betrekking tot de figuur van zwarte piet kunnen ook andere overwegingen meespelen bij het nemen van een dergelijk besluit. Denk bijvoorbeeld aan het afgeven van de boodschap dat het uiterlijk van piet het niet waard is om intimidatie en geweld toe te passen en/of om vele duizenden euro’s belastinggeld uit te geven aan maatregelen om confrontatie te voorkomen.
- Een derde mogelijkheid is om een open gesprek met de inwoners te voeren over hoe teruggekeken wordt op de intocht van 2022 en hoe Staphorst hiermee in de toekomst om

⁵⁹ Zie de verklaring op: <http://suunterklaos.nl/>

⁶⁰ Zie dit persbericht <https://www.nieuw-volendam.nl/nieuwvolendam/algemeen/persbericht-sint-nicolaas-stichtingen>

⁶¹ <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/975757/vanaf-2024-geen-zwarte-piet-meer-in-hele-gemeente-groningen>

zou willen gaan. Dit gesprek kan dan voorafgaan aan het nemen van een politiek besluit, waarbij het wel van belang is om zoveel mogelijk Staphorsters aan het woord te laten (indachtig de depolarisatie-aanpak) en niet alleen degenen die erg uitgesproken zijn over de thematiek. Ook is het risico dat de tijdsdruk hier een belemmerende factor in is; wat gaat er in het najaar van 2023 gebeuren?

- Een vierde mogelijkheid kan zijn om, indien de gemeente(raad) van Staphorst het niet haar rol vindt om stelling te nemen ten aanzien van het uiterlijk van zwarte piet, voor een praktische route te kiezen. Zo zou, naar aanleiding van de negatieve ervaringen in 2022, besloten kunnen worden tot een afkoelingsperiode (time-out) van een of meerdere jaren waarin er in Staphorst überhaupt geen openbare sintintochten georganiseerd mogen worden. De consequentie hiervan zal zijn dat mensen die sinterklaas willen verwelkomen, dat in de beslotenheid zullen moeten organiseren en niet tijdens een openbaar evenement. Wel moet er hierbij rekening worden gehouden met verzet vanuit delen van de Staphorsters, dat verschillende vormen aan zou kunnen nemen.
- Bij elk van de hiervoor beschreven mogelijkheden is het te volgen tijdpad van belang. Voordat de gemeente een besluit neemt, kan in de aanloop naar de sintperiode 2023 bijvoorbeeld eerst nog ingezet worden op gesprekken tussen het sintcomité en KOZP, al dan niet onder begeleiding van een neutrale gespreksleider. Die gesprekken zouden het onderlinge begrip kunnen vergroten, juist wanneer er niet de tijdsdruk op zit van een aantal dagen of weken voordat de intocht gepland is. Ook leert de ervaring van de laatste tijd dat aanpassingen aan de intocht vooral plaatsvinden buiten de sinterklaasperiode, denk hierbij bijvoorbeeld aan uiterlijk september.

Bijlage: Lijst geïnterviewden, geconsulteerde gemeentelijke documenten en overzicht geraadpleegde literatuur

A. Lijst geïnterviewden

Gemeente

- Burgemeester
- Wethouders
- Fractievoorzitters en griffier
- Gemeentesecretaris
- Kernteam (3 OOV-ambtenaren, 2 communicatieadviseurs, 2 juristen)

Extern

- Drie politievertegenwoordigers
- Officier van justitie
- Drie vertegenwoordigers sintcomité Staphorst
- Twee vertegenwoordigers KOZP
- Twee vertegenwoordigers Amnesty International
- Vier jonge inwoners uit Staphorst
- Twee betrokken inwoners uit Staphorst
- Journalist

B. Geconsulteerde gemeentelijke documenten

Datum	Document
15.11.22	Verslag driehoeksoverleg
17.11.22	Verslag driehoeksoverleg
17.11.22	Bijlage driehoeksoverleg: Beleidsuitgangspunten uitgangspunten en tolerantiegrenzen
19.11.22	Verslag driehoeksoverleg
28.11.22	Verslag driehoeksoverleg
12.12.22	Verslag driehoeksoverleg
24.10.22	Aanvraagformulier sinterklaasintocht
31.10.22	Aanvraagformulier sinterklaasintocht
31.10.22	Veiligheidsplan sinterklaasintocht
02.11.22	Vergunning sinterklaasintocht
01.02.22	Toelichtende mail bij vergunning
09.11.22	Kennisgeving KOZP-demonstratie aan gemeente (mail)
15.11.22	Gespreksverslag KOZP/gemeente/politie
16.11.22	Gespreksverslag KOZP/sintcomité/gemeente/politie

17.11.22	Gespreksverslag KOZP/gemeente/politie
18.11.22	Gespreksverslag KOZP/gemeente/politie
22.11.22	Gespreksverslag KOZP/gemeente
17.11.22	WOM-brief: bevestiging betoging sinterklaasoptocht gemeente aan KOZP
18.11.22	Brief Amnesty aan gemeente m.b.t. onafhankelijke waarneming
17.11.22	Aanwijzingsbesluit cameratoezicht
19.11.22	Noodbevel
24.10.22 - 19.11.22	Logboek gemeente: Beeld, Oordeel, Besluit
22.11.22 - 06.12.22	Logboek gemeente: Beeld, Oordeel, Besluit
Ongedateerd	Scenario's 1
Ongedateerd	Scenario's 2
15.11.22 - 21.12.22	Social media monitor gemeente (van 32 dagen)
15.11.22	Statement burgemeester: kinderfeest en demonstratie
17.11.22	Persbericht gemeente Staphorst: cameratoezicht
19.11.22	Persbericht afgelasten demonstratie
21.11.22	Statement burgemeester: veroordeling geweld, aankondiging onderzoek
22.11.22	Statement burgemeester, voorafgaand aan raadsvergadering
22.11.22	Statement gemeenteraad: afkeuring eigenrichting
24.01.23	Persbericht onderzoek naar gemeentelijk handelen
Diverse	68 mails aan gemeente inzake aankondiging demonstratie KOZP en in reactie op gebeurtenissen 19 november

C. Overzicht geraadpleegde literatuur

Amnesty International (2022, 24 oktober). Demonstratierecht in Nederland: de rol van de gemeenten, *Amnesty International*. Link: <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/demonstratierecht-in-nederland/rol-van-de-gemeenten>

Bantema, W. en de Vries, S. (2022, 8 april) Aanpak in kaart. Inzicht in een regionale aanpak van online aangejaagde ordeverstoringen. *Noord Holland Samen Veilig*. Link: <https://www.nh-sv.nl/kennisbank/cyber/project-online-orde/>

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, dossier op website over Online aangejaagde openbare orde verstoringen. Link: <https://hetccv.nl/onderwerpen/online-aangejaagde-ordeverstoringen/>

Eikenaar, T & Domrose, J. & Haverhoek, K. & Ruiter, M. (2018), Maatschappelijke onrust en de rol van gemeenten. Een inventariserend onderzoek. *Instituut Fysieke Veiligheid*. Link: <https://nipv.nl/wp-content/uploads/2023/01/20180416-IFV-Factsheet-Maatschappelijke-onrust-en-de-rol-van-gemeenten.pdf>

Expertise-unit Sociale Stabiliteit, ministerie van SZW (2019). Inzicht in (de)polarisatie. Met de focus op de intocht van Sinterklaas. Link:

<https://www.socialestabiliteit.nl/publicaties/publicaties/2019/11/18/handreiking-inzicht-in-depolarisatie>

Expertise-unit Sociale Stabiliteit, ministerie van SZW (2019) Special Polarisatie verschillende perspectieven. Magazine bij handreiking inzicht in (de)polarisatie. Link:

<https://www.magazine-on-the-spot.nl/polarisatie/>

Eysink Smeets, M. (2022). Onrust begrijpen begint bij anders kijken, een veiligheidspsychologisch perspectief op maatschappelijke onrust. Publicatie van het *Ondersteuningsnetwerk Maatschappelijke Onrust (OMO)* en het *Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid* (het CCV). Link:

https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Nieuws/2022/Essay_Onrust_begrijpen_definitief.pdf

Gemeente Zaanstad (2019), Evaluatie Landelijke Intocht Sinterklaas 'Een onvergetelijk kinderfeest' Zaanstad, *Gemeente Zaanstad*. Link:

https://zaanstad.raadsinformatie.nl/document/7508759/1/Project_Evaluatie_Zaanstad_Landelijke_Intocht_sinterklaas_2018

Nationale Ombudsman (2018). Demonstreren: een schurend grondrecht? *Nationale Ombudsman*. Link: <https://www.nationaleombudsman.nl/publicaties/onderzoeken/2018015-demonstreren-een-schurend-grondrecht>

Nederlands Genootschap van Burgemeesters, informatie over de Wet openbare manifestaties. Link: <https://www.burgemeesters.nl/themas/bevoegdheden/wet-openbare-manifestaties/>

Netwerk Weerbaar Bestuur (2020). Infographic maatschappelijk onbehagen. Link:

<https://weerbaarbestuur.nl/sites/default/files/inline-files/Infographic%20maatschappelijk%20onbehagen%202020.pdf>

Omlo, J. & Klok, J. (2020), Roetveegpiet, zwarte piet en compromispiet: een evaluatie van de Haagse sinterklaasintocht in 2019, *Bureau Omlo: Onderzoek en Advies*, Link:

https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/9200926/1/RIS303784_bijlage

Raad van het openbaar bestuur (November 2022), Gezag herwinnen, over de gezagswaardigheid van het openbaar bestuur, Link:

<https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2022/11/10/gezag-herwinnen.-over-de-gezagswaardigheid-van-het-openbaar-bestuur>

Nederlands Genootschap van Burgemeesters, informatie over de Wet openbare manifestaties. Link: <https://www.burgemeesters.nl/themas/bevoegdheden/wet-openbare-manifestaties/>

Steur, B. E. van Doorne en T. Zandstra (2017) Maatschappelijk onbehagen en het openbaar bestuur. Strategische verkenning 1. *Ministerie van Binnenlandse Zaken*. Link:

https://www.researchgate.net/publication/329521329_Maatschappelijk_onbehagen_en_het_openbaar_bestuur

Tuinstra, T.T. (2018), Handboek demonstreren 'Bijkans heilig'. *Gemeente Amsterdam, Nationale Politie, Openbaar Ministerie*. Link: <https://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/veiligheid/handboek-demonstreren-bijkans-heilig/>

Netwerk Weerbaar Bestuur (2020). Infographic maatschappelijk onbehagen. Link: <https://weerbaarbestuur.nl/sites/default/files/inline-files/Infographic%20maatschappelijk%20onbehagen%202020.pdf>